

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет

ННІ прикладної економіки і менеджменту ім. Г.Е. Вейнштейна
Кафедра економіки промисловості
Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Економіка підприємства»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**на тему «Підвищення економічної і соціальної ефективності
ПП «Гармаш»**

ШИФР КРБ.ЕП.1.584А-03.1.6

Здобувача _____ Кучер І.Ю.

Керівник _____ проф. Замлинський В.А.

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від 12.06.2024 р., протокол № 15

Завідувач кафедри економіки промисловості _____ Олександр ПАВЛОВ

Одеса – 2024 рік

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ННІ прикладної економіки і менеджменту ім. Г.Е. Вейнштейна
Кафедра економіки промисловості
Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Економіка підприємства»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

« _____ » _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Кучеру Ігорю Юрійовичу

1. Тема роботи *«Підвищення економічної і соціальної ефективності ПП «Гармаш»*
Затверджена наказом ОНТУ від 09.10.2023 р. № 584А-03
2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 09.06.2024
3. Вихідні дані роботи: *наукові праці вітчизняних та іноземних науковців, огляд ринку молочних виробів, статистична звітність ПП Фірма «Гармаш» за 2021-2022 рр., джерела інтернет-сайтів.*
4. Перелік питань, які потрібно розробити: *Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти підвищення економічної та соціальної ефективності виробництва; Розділ 2. Діагностика зовнішнього середовища та внутрішнього стану ПП Фірма «Гармаш»; Розділ 3. Проєкт заходу з підвищення економічної і соціальної ПП Фірма «Гармаш»*
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) таблиць – 10, рисунків – 3.
6. Дата видачі завдання 15.02.2024

Керівник _____ Замлинський В.А.

Завдання прийняв до виконання _____ Кучер В.А.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	<i>Розробка теоретичного розділу за темою кваліфікаційної роботи</i>	<i>15.03.24 - 31.03.24</i>	
2	<i>Діагностика зовнішнього середовища підприємства м'ясопереробної галузі</i>	<i>01.04.24 - 13.04.24</i>	
3	<i>Діагностика внутрішнього стану ПП Фірма «Гармаш» за два роки</i>	<i>14.04.24 - 07.05.24</i>	
4	<i>Розробка проєкту заходу з підвищення економічної і соціальної ефективності ПП Фірма «Гармаш» та розрахунок економічної ефективності</i>	<i>08.05.24 - 02.06.24</i>	
5	<i>Оформлення кваліфікаційної роботи</i>	<i>03.06.24 - 09.06.24</i>	

Здобувач-дипломник _____ Кучер І.Ю.

Керівник роботи _____ Замлинський В.А.

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-дипломник Кучер І.Ю. _____

АНОТАЦІЯ

на кваліфікаційну роботу бакалавра

КРБ містить 98 сторінок, 45 таблиць, 4 рисунки, список використаних джерел з 27 найменувань, 10 додатків.

Метою виконання роботи є проведення пошук шляхів підвищення економічної і соціальної ефективності аналізу ПП Фірма «Гармаш» та розробка практичних рекомендацій.

Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження виступають процеси управління ефективністю діяльності підприємств м'ясопереробної галузі.

Предметом дослідження є економічна і соціальна ефективність ПП Фірма «Гармаш».

Завданнями роботи передбачено дослідження науково-теоретичних основ підвищення ефективності діяльності підприємств; дослідження сучасного стану м'ясопереробної галузі України та виявлення проблем у розвитку; діагностика фінансово-економічного стану ПП Фірма «Гармаш»; розробка пропозицій з підвищення економічної і соціальної ефективності; розрахунок ефективності заходу з покращення економічного стану підприємства.

За результатами виконаної роботи сформульовані пропозиції з підвищення економічної і соціальної ефективності підприємств м'ясопереробної галузі України.

Отримані результати можуть бути використані на підприємствах м'ясопереробної галузі України.

Рік виконання роботи 2024

Рік захисту роботи 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА.....	9
1.1. Сутність економічної категорії «ефективність» та її види.....	9
1.2. Економічна ефективність елементів виробництва.....	14
1.2.1. Економічна ефективність основних виробничих засобів.....	14
1.2.2. Економічна ефективність оборотних засобів.....	20
1.2.3. Економічна ефективність трудових ресурсів.....	23
1.3. Прибуток і рентабельність як основні показники економічної та соціальної ефективності виробництва.....	25
1.4. Чинники, резерви та шляхи підвищення ефективності виробництва.....	28
ВИСНОВКИ за Розділом 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ВНУТРІШНЬОГО СТАНУ ПП ФІРМА «ГАРМАШ».....	35
2.1. Сучасний стан та перспективи розвитку м'ясопереробної галузі України...35	
2.2. Техніко-економічна характеристика ПП Фірми «Гармаш».....	41
2.3. Діагностика внутрішнього стану ПП Фірма «Гармаш».....	44
2.3.1. Аналіз виробництва продукції в натуральному і вартісному виразі.....	44
2.3.2. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів.....	49
2.3.3. Аналіз ефективності використання основних засобів.....	54
2.3.4. Аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів.....	57
2.3.5. Аналіз собівартості продукції.....	58
2.3.6. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства.....	60
2.3.7. Загальний аналіз фінансового стану підприємства.....	66
2.3.8. Аналіз фінансової стійкості підприємства за відносними показниками....	70
ВИСНОВКИ за Розділом 2.....	74
РОЗДІЛ 3. ПРОЄКТ ЗАХОДУ З ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ПП ФІРМА «ГАРМАШ».....	77

3.1. Опис проекту з виробництва нового продукту «Сардельки дієтичні».....	77
3.2. Розрахунок ефективності виробництва сардельок дієтичних.....	82
3.3. Вплив заходу на показники виробничо-господарської діяльності ПП Фірма «Гармаш».....	84
ВИСНОВКИ за Розділом 3.....	88
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Визначення рівня економічної ефективності функціонування підприємства є важливим завданням для власників підприємств, споживачів і постачальників підприємства, фінансових інститутів і інших суб'єктів ринкової економіки.

Поняття економічної ефективності в ринковій економіці щороку набуває ваги. Зовнішнє середовище і ринкове оточення формують потребу в постійному моніторингу рівня економічної ефективності підприємств. Це зумовлено тим, що підвищення ефективності виробництва означає найраціональніше використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, потрібних для випуску продукції, за умови, що від кожної гривни, вкладеної у виробництво, буде отримано максимальну віддачу.

У сучасних умовах господарювання необхідно, щоб показники економічної ефективності враховували всі релевантні параметри зовнішнього середовища, включаючи ринкову кон'юнктуру, екологічну безпеку, орієнтацію на прогресивні технології, соціальні критерії і ін.

Метою виконання роботи є проведення пошук шляхів підвищення економічної і соціальної ефективності аналізу ПП Фірма «Гармаш» та розробка практичних рекомендацій.

Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження виступають процеси управління ефективністю діяльності підприємств м'ясопереробної галузі.

Предметом дослідження є економічна і соціальна ефективність ПП Фірма «Гармаш».

Завданнями роботи передбачено:

- дослідити науково-теоретичні основи підвищення ефективності діяльності підприємств;
- дослідити сучасний стан м'ясопереробної галузі України та виявити проблеми у розвитку;
- проведення діагностики фінансово-економічного стану ПП Фірма «Гармаш»;

- розробити пропозиції з підвищення економічної і соціальної ефективності;
- розрахувати ефективність заходу з покращення економічного стану підприємства.

Методи дослідження: абсолютних і порівняльних переваг, аналітичні, індукції та дедукції, аналізу та синтезу, факторний аналіз.

Інформаційною базою дослідження є статистична інформація Державного комітету статистики України, дані Міністерства аграрної політики України, статистична і фінансова звітність підприємств за 2 роки, матеріали досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, опубліковані у періодичних виданнях та розміщені у мережі Інтернет.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА

1.1. Сутність економічної категорії «ефективність» та її види

Поняття ефективності виробництва має багатоаспектний характер і по-різному застосовується при визначенні показників діяльності та у прийнятті управлінських рішень.

Ефективність виробництва відображає кінцеві результати використання засобів виробництва і робочої сили за відповідний проміжок часу й відображається формулою

$$\text{Ефективність} = \text{результат (ефект)} / \text{ресурси (витрати)} \quad (1.1)$$

Слід розмежовувати поняття ефекту й ефективності, оскільки ефект є результатом дії, а ефективність є відношенням самого ефекту до витрат, пов'язаних з цим результатом.

«Ефект (від лат. effectus – «виконання, дія») означає результат, наслідок певних причин, дій. Ефект може оцінюватися обсягом додатково виробленої чи спожитої продукції, показниками поліпшення здоров'я населення (наприклад, зниженням захворюваності або смертності, виробничого травматизму, підвищенням середньої тривалості життя) тощо. У тому випадку, коли зазначені результати отримують грошову оцінку, говорять про економічний ефект. Отже, економічний ефект виражений у вартісній (грошової) формі результат будь-яких дій (зокрема, зазначених вище господарських заходів)» [1, с. 234].

У залежності від цілей визначення ефективності результат (ефект) може бути оцінений різними показниками, що характеризують проміжні і кінцеві результати діяльності. Наприклад, економічний ефект може бути оцінений такими показниками, як обсяг прибутку (валового, чистого); економія окремих

видів ресурсів у натуральному чи вартісному вираженні; зниження собівартості (особливо для збиткових виробництв).

Ефект, що формується нарівні підприємства, називають локальним, на відміну від ефекту народногосподарського, який віддзеркалюється в цілому на економіці даної країни в сферах виробництва і споживання.

Також розрізняють ефект одноразовий і мультиплікаційний. Одноразовий ефект отримують одноразово, і він не повторюється в майбутніх періодах. Мультиплікаційний ефект показує, що ефективне використання ресурсів на одному підприємстві приводить до підвищення ефективності на інших, пов'язаних з ним підприємствах [2, с.131].

Таблиця 1.1

Трактування категорії «ефективність» в роботах деяких авторів

Автор	Трактування категорії «ефективність»
Мочерний С.В.	Ефективність – це здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат. Ефективність розкриває характер причинно-наслідкових зв'язків виробництва. Вона показує не сам результат, а те якою ціною він був досягнутий. Тому ефективність найчастіше характеризується відносними показниками, що розраховуються на основі двох груп характеристик (параметрів) – результату і витрат [2, с.214].
Жнякін Б.О. та Краснова В.В.	Ефективність – це співвідношення результату (ефекту) з витратами, що викликали цей ефект [3]
Мельник Л.Г., Корінцева О.Л.	Розглядають ефективність як життєвий цикл виробу. На їх думку будь-який вид продукції – це лише ланка в ланцюзі з назвою «життєвий цикл виробу» [4, с.253]
Салига К.С	Ефективність (успішність) окремих управлінських рішень, пов'язаних з визначенням ціни продукції, вибору ціни покупок, заміни устаткування тощо, має пройти оцінку з погляду загального успіху підприємства, його довгострокової життєздатності в умовах ринку [5, с.156].
Череп А.В., Стрілець Є.М.	Економічна ефективність – це максимальна вигода, яку можна отримати при мінімальних затратах в процесі економічної діяльності з урахуванням додаткових умов, які мають місце в момент визначення ефективності відповідного господарського заходу [6].
Безугла В.О., Постіл І.І., Шаповал Л.П.	Економічна ефективність – це вид ефективності, що характеризує результативність діяльності економічних систем (підприємств, територій, національної економіки). Основною особливістю таких систем є вартісний характер засобів (видатків, витрат) досягнення цілей (результатів), а в деяких випадках і самих цілей (зокрема, одержання прибутку [7, с.520]

Джерело: [2-7].

Поняття «ефективність» можна трактувати як відношення «витрати-результат», як досягнення максимального ефекту при мінімальних затратах ресурсів та як ефективність як результативність діяльності [8].

«Ефективність є важливою економічною категорією, яка показує, що отримано в кінцевому рахунку, чи вартий результат тих затрат, які витрачені на його виробництво. Вона спрямована на те, щоб з найменшими затратами ресурсів досягти максимального ефекту» [9].

Отже, економічна ефективність – це досягнення найбільших результатів за найменших затрат живої та уречевленої праці. Економічна ефективність є конкретною формою дії закону економії часу. За капіталістичного способу виробництва узагальнюючий показник економічної ефективності – це норма прибутку. Конкретнішими показниками економічної ефективності є продуктивність і фондомісткість праці, фондівіддача і фондомісткість продукції, матеріалівіддача і матеріаломісткість продукції, економічна ефективність капітальних вкладень, нової техніки, енергомісткість продукції та ін. [1].

Найважливішою узагальнюючою характеристикою результативності суспільного виробництва є ефективність, яка вимірюється відношенням величини створених товарів та послуг до сукупних витрат суспільної праці.

У масштабі національного господарства ефективність суспільного виробництва оцінюється відношенням розмірів створеного за певний період часу національного доходу до затрат суспільної праці; у масштабах галузі, об'єднання, підприємства – це відношенням величини чистої продукції до затрат суспільної праці у кожній з ланок національного господарства.

Важливим є виділення за окремими ознаками (класифікація) відповідних видів ефективності виробництва (діяльності), кожен із яких має певне значення для системи господарювання.

Відповідні види ефективності виробництва виділяються переважно за різноманітністю отриманих ефектів (результатів) господарської діяльності підприємства чи іншої інтеграційної підприємницької структури. У зв'язку з цим

виникає необхідність навести сутнісно-змістовну характеристику окремих видів ефективності виробництва.

Економічну ефективність відображають через різні вартісні показники, які характеризують проміжні та кінцеві результати виробництва на підприємстві чи іншій інтеграційній виробничій структурі. До таких показників належать: обсяг виробленої чи реалізованої продукції; величина отриманого прибутку; рентабельність виробництва (продукції); економія ресурсів (матеріальних, трудових) чи загальна економія від зниження собівартості продукції; продуктивність праці тощо.

Соціальна ефективність має прояв у скороченні тривалості робочого часу, створенні та збільшенні кількості нових робочих місць, підвищенні рівня зайнятості людей (або скороченні рівня безробіття), покращенні умов праці та побуту, стану довкілля, безпеки життя тощо. Але слід враховувати і те, що соціальні наслідки підвищення ефективності виробництва можуть бути і негативними (безробіття, посилення інфляції, погіршення екологізації виробництва чи діяльності) [10].

Локальна комерційна ефективність визначає конкретний результат виробничо-господарську діяльність підприємства, внаслідок якої має певний дохід (прибуток).

Народногосподарська ефективність виникає тоді, коли виробництво продукції на даному підприємстві вимагає додаткової витрати ресурсів, але їх споживання (використання) пов'язане з меншими експлуатаційними витратами.

Абсолютна ефективність характеризує загальну чи питому (з розрахунку на одиницю витрат чи ресурсів) ефективність діяльності підприємства (організації) за певний проміжок часу.

Порівняльна ефективність відображає результати порівняння можливих варіантів господарювання та вибору кращого з них; рівень порівняння ефективності характеризує економічні та соціальні переваги обраного варіанта здійснення господарських рішень (напрямку діяльності) порівняно з іншими можливими варіантами.

Абсолютна та порівняльна ефективність доповнюють одна одну. Визначення економічно вигіднішого варіанта господарювання завжди базується на зіставленні показників абсолютної ефективності, а її аналітична оцінка здійснюється порівнянням запланованих, нормативних та фактично досягнутих показників, їх динаміки за певний період.

Первинна ефективність – це початковий одноразовий ефект, отриманий внаслідок здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства (організації), запровадження прибуткових технічних, організаційних чи економічних заходів.

Мультиплікаційний ефект має місце внаслідок того, що первинна (початкова) ефективність майже завжди повторюється та примножується завдяки багаторазовому використанню відповідних заходів інноваційного характеру не лише на даному, а й на інших підприємствах. Мультиплікаційний ефект зазвичай проявляється в кількох специфічних формах (видах): дифузійному та резонансному ефектах, а також ефектах «стартового вибуху», що супроводжуються можливостями та акселерацією.

Дифузійний ефект реалізується у випадках, коли нововведення того чи іншого характеру проникають у інші галузі (сфери діяльності), унаслідок чого відбувається їх мультиплікація (збільшення, примноження).

Резонансний ефект виникає тоді, коли нововведення стимулюють розвиток нових явищ у виробничій сфері (зокрема, поява синтетичних волокон призвела до виробництва нових видів тканин, а це стимулювало пошиття нових видів одягу).

«Ефект стартового вибуху» – це специфічна ланцюгова реакція в перспективі. Він можливий за умови, що певний стартовий вибух стає початком подальшого лавиноподібного збільшення ефекту в тій же галузі виробництва або діяльності. Яскравим прикладом такого ефекту може бути застосування економіко-математичних методів та моделей в управлінні, науці, виробництві.

У будь-якій діяльності має місце також ефект акселерації (від лат. *accelero* – прискорюю), що означає позитивний вплив не тільки самого по собі

конкретного результату, а й прискорення темпів його поширення та застосування.

Межі між окремими формами мультиплікаційної ефективності (видами мультиплікаційного ефекту) є досить умовними, рухливими та відносними. Діалектичний взаємозв'язок цих форм (видів) полягає у тому, що вони разом забезпечують загальний інтегральний ефект від практичної реалізації чи іншого управлінського рішення.

Синергічна ефективність (від грец. *synergos* – разом діючий) відображає комбінований вплив сукупності тих чи інших інновацій на фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання, коли загальний (сума) ефект перевищує суму результатів впливу на виробництво (діяльність) кожної інновації окремо. Інакше висловлюючись, кожна окремо взята інновація посилює вплив всіх інших.

1.2. Економічна ефективність елементів виробництва

1.2.1. Економічна ефективність основних виробничих засобів

Виробничо-господарська діяльність підприємства залежать від забезпеченості та ефективного використання основних виробничих засобів.

Основні засоби підприємства це сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері, і вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним та моральним зносом.

Ефективності використання основних виробничих засобів полягає у виявленні забезпеченості підприємства та його структурних підрозділів основними засобами; визначенні рівня використання основних засобів і факторів, які впливають на нього; розрахунку ефективності використання обладнання в часі та за потужністю; встановленні впливу використання основних засобів на обсяг виробленої продукції та виявленні резервів підвищення ефективності використання основних засобів.

Система показників, що характеризує ефективність основних засобів, містить дві групи показників: ефективності відтворення засобів праці та рівня використання основних засобів.

Для характеристики використання основних виробничих засобів застосовуються узагальнюючі й часткові показники.

Узагальнюючі показники, до яких відносять насамперед фондвіддачу й рентабельність, застосовують для характеристики використання основних засобів на всіх рівнях господарювання (мікро-, мезо- та макрорівні).

Часткові показники, як правило, застосовуються для характеристики використання основних засобів на підприємствах або в їхніх підрозділах. Ці показники підрозділяються на показники екстенсивного й інтенсивного використання основних засобів.

Всі показники використання основних засобів можуть бути об'єднані у групи екстенсивного, інтенсивного та інтегрального використання основних засобів.

Перший показник (*Кекст*) визначається шляхом ділення часу фактичного використання на плановий час використання основних засобів.

Другий показник (*Кінт*) визначається шляхом ділення фактичної кількості продукції, виробленої в одиницю часу роботи устаткування, на плановий випуск цієї продукції, яку можна виробити за участю даних основних засобів у ту ж одиницю часу.

Третій показник (*Кінтегр*) розраховується шляхом перемноження перших двох показників.

До першої групи показників відносяться: коефіцієнти екстенсивного використання устаткування, коефіцієнт змінності роботи устаткування, коефіцієнт завантаження устаткування, коефіцієнт змінного режиму часу роботи устаткування.

Коефіцієнт екстенсивного використання устаткування визначається відношенням фактичної кількості годин роботи устаткування до кількості годин його роботи за планом.

Екстенсивне використання устаткування характеризується також коефіцієнтом змінності його роботи, що визначається як відношення загальної кількості відпрацьованих устаткуванням даного виду протягом дня машино-змін до кількості верстатів, що працювали в найбільшу зміну.

Однак процес використання устаткування має й іншу сторону. Крім його внутрішньозмінних і цілодобових простоїв важливо знати, наскільки ефективно використовується устаткування в години його фактичного завантаження.

Друга група показників – інтенсивного використання основних засобів – відображає рівень їхнього використання за потужністю.

Найважливішим з них є коефіцієнт інтенсивного використання устаткування, який визначається відношенням фактичної продуктивності основного технологічного устаткування до його нормативної продуктивності, тобто прогресивної технічно обґрунтованої продуктивності.

До третьої групи показників використання основних засобів відносяться: коефіцієнт інтегрального використання устаткування, коефіцієнт використання виробничої потужності, показники фондівіддачі й фондоемності продукції.

Коефіцієнт інтегрального використання устаткування визначається як добуток коефіцієнта інтенсивного й екстенсивного використання устаткування й комплексно характеризує експлуатацію його у часі і за потужністю.

Таким чином, значення цього показника завжди нижче значень двох попередніх, тому що він враховує одночасно недоліки й екстенсивного, й інтенсивного використання устаткування.

Найбільш важливий з показників ефективності використання основних засобів – це фондівіддача, яка розраховується як відношення вартості продукції до середньорічної вартості основних засобів.

Фондівіддача показує загальну віддачу від використання кожної гривні, витраченої на основі виробничих засобів, тобто ефективність цього вкладення коштів [11-13]. При цьому продукція враховується в незмінних цінах, а основні фонди – за первісною (або відновлювальною) оцінкою.

$$\Phi_{\text{в}} = \text{ВП} / \text{ОВФ}, \quad (1.2)$$

де $\Phi_{\text{в}}$ – фондівдача, грн/грн;

ВП – обсяг виробленої продукції, тис. грн;

ОВФ – середня вартість основних виробничих засобів, тис. грн.

Зростання фондівдачі дозволяє знижувати обсяг нагромадження й відповідно збільшувати частку фонду споживання. Отже, не змінюючи загального обсягу частини національного доходу, що нагромаджується, можна підвищити частку засобів на розвиток невиробничої сфери (наприклад, на житлове будівництво, медичне обслуговування й ін.).

Рис. 1.1. Фактори росту фондівдачі

Екстенсивне відтворення характеризує темпи збільшення обсягу використовуваних основних засобів. Інтенсивне відтворення передбачає заміну діючих основних засобів новими, більш ефективними.

У систему показників ефективності відтворення основних засобів доцільно включити два нові: коефіцієнти інтенсивного відтворення (співвідношення обсягів вибуття й введення в дію за певний період), коефіцієнт оптимальності вибуття основних засобів (відношення фактичного коефіцієнта вибуття до нормативного).

Значному поліпшенню екстенсивного завантаження засобів праці сприяє зниження частки недіючого устаткування, яка на промислових підприємствах України є дуже значною (кілька десятків тисяч одиниць), а також виведення з експлуатації зайвого й неефективного використовуваного устаткування та організація завдяки цьому повноцінної двозмінної роботи.

Вирішальне значення для підвищення рівня інтенсивного використання основних засобів має своєчасна заміна та модернізація фізично спрацьованого й технічно застарілого устаткування. Для підтримування порівняно високого технічного рівня виробництва на підприємствах треба щорічно замінювати 4-6 % і модернізувати 6-8 % діючого парку машин, устаткування та інших видів знарядь праці.

До важливих факторів, що зумовлюють зростання продуктивності устаткування за одиницю часу, належать також запровадження нових технологій, інтенсифікація виробничих процесів. Підприємствам різних галузей властиві специфічні способи інтенсифікації технологій виготовлення продукції, виконання робіт або надання виробничих послуг.

Значного підвищення інтенсивного навантаження устаткування на підприємствах можна досягти завдяки застосуванню прогресивних форм і методів організації виробництва (концентрації, спеціалізації, кооперування та комбінування; гнучких, потокових і роторно-конвеєрних ліній), що уможливають використання високопродуктивного автоматизованого устаткування. За свідченням спеціальних досліджень, на підприємствах машинобудування виготовлення конструктивно й технологічно однорідних деталей на потокових лініях забезпечує підвищення навантаження устаткування на 20-30 %.

Досить істотні резерви кращого екстенсивного та інтенсивного використання основних засобів і виробничих потужностей можна реалізувати з допомогою освоєння у стислі строки проектних потужностей, уведення в дію нових технологічних агрегатів, ліній, устаткування. За даними вибіркового обстеження кількох підприємств різних галузей промисловості та будівництва, середній фактичний період освоєння виробничих потужностей становить 5-6 років.

У процесі виробництва (будівництва) на підприємстві можливі втрати робочого часу на протязі зміни використання основних виробничих засобів. Причини простоїв на різних організаціях ідентичні: несвоєчасне і некомплектне матеріально-технічне забезпечення виробництва (будівництва), недоліки в технічному обслуговуванні машин та обладнання, дефекти в організації та управлінні виробництва і, нарешті, відсутність відповідної економічної зацікавленості робочих та інженерно-технічного персоналу.

Зменшення внутрішньозмінних витрат робочого часу буде досягатися за рахунок комплексу технічних та організаційно-виробничих заходів:

- поліпшення умов організації роботи;
- забезпечення додаткової експлуатації, технічного обслуговування, аварійного ремонту устаткування;
- підвищення рівня матеріально-технічного забезпечення виробництва (об'єктів будівництва);
- економічні стимули (доплати й ін.).

Зменшення внутрішньозмінних витрат призведе до скорочення вартості основних засобів, зниження умовно-постійної частини накладних витрат, економії амортизаційних відрахувань, тощо.

Поліпшення використання основних виробничих засобів підприємства є важливим резервом підвищення ефективності виробництва. Це обумовлено тим, що значна частка витрат виробництва, які утворюють собівартість продукції, пов'язана із використанням основних виробничих засобів на підприємстві. Підвищення ефективності використання основних виробничих засобів

підприємства знаходить вираження у збільшенні обсягу виробництва продукції, підвищенні продуктивності праці та фондівіддачі.

Таким чином, підвищення ефективності використання основних засобів у даний час, коли в країні спостерігається повсюдний і глобальний спад виробництва, має величезне значення. За умов ринкової економіки система господарювання в цілому повинна передбачати достатні економічні стимули для забезпечення ефективного використання основних засобів, усього майна підприємств. Дієва система таких колективних та індивідуальних економічних стимулів на підприємствах різних галузей національного господарства України поки що перебувають тільки на стадії становлення й розвитку. Швидкому її запровадженню сприятимуть: широке акціонування підприємств, система їхнього оподаткування; побудова механізму оплати праці залежно від кінцевих результатів виробництва; більш гнучка амортизаційна та інвестиційна політика; державна підтримка великих інвестиційних проектів, підприємницької та зовнішньоекономічної діяльності тощо.

1.2.2. Економічна ефективність оборотних засобів

Ефективність використання оборотних коштів цілком залежить від ефективності використання оборотних засобів та засобів обігу, оскільки перші є грошовим виразом останніх. Фактично ефективність оборотних коштів залежить від ефективності використання матеріальних та фінансових ресурсів підприємства.

Ефективність використання оборотних засобів (матеріальних ресурсів) підприємства визначається за допомогою показників, які можна умовно поділити на дві групи: загальні й конкретні. До загальних показників належать матеріаловіддача та матеріаломісткість. Ці показники визначаються у вартісних і натурально-вартісних величинах [11-13].

Матеріаловіддача ($Mв$) у вартісному виразі визначається як відношення продукції в грошовому виразі до витрат на матеріали та ресурси і характеризує

обсяг виробництва продукції в грошовому вираженні на одну гривню матеріальних ресурсів:

$$M_B = \text{ВП} / \text{MB}, \quad (1.3)$$

де ВП – вартість виробленої продукції, тис. грн;

MB – вартість матеріальних витрат, тис. грн.

Матеріаломісткість (M_M) – це обернений показник матеріаловіддачі, характеризує обсяг витрат матеріальних ресурсів на виробництво одиниці продукції (роботи), що є характеристикою ефективності витрачання матеріальних ресурсів:

$$M_M = \text{MB} / \text{ВП} = 1 / M_B, \quad (1.4)$$

де MB – матеріальні витрати, тис. грн;

ВП – вартість виробленої продукції, тис. грн.

До групи конкретних показників належать: коефіцієнт використання сировини та матеріалів, витратний коефіцієнт, коефіцієнт виходу продукції тощо.

Ефективність використання оборотних коштів визначається показниками, які характеризують ефективність руху грошових коштів в процесі їх обігу, тобто швидкістю обертання та оборотністю.

Прискорення оборотності цих коштів зумовлює, по-перше, збільшення обсягу продукції на кожну грошову одиницю поточних витрат підприємства; по-друге, вивільнення частини коштів і, завдяки цьому, створення додаткових резервів для розширення виробництва.

Коефіцієнт оборотності (кількість оборотів) (K_O) розраховується:

$$K_O = Q_{rp} / K_{ok}, \quad (1.5)$$

де Q_{rp} – обсяг реалізованої продукції;

$K_{ок}$ – середня сума оборотних засобів.

Оберненим коефіцієнту оборотності є коефіцієнт завантаження ($K_{зав}$). Він показує, скільки оборотних коштів (у частках одиниці) припадає на кожен грошову одиницю реалізованої продукції.

$$K_{зав} = K_{ок} / Q_{rp} = 1 / K_{о}, \quad (1.6)$$

Тривалість одного обороту (D):

$$D = T / K_{о}, \quad (1.7)$$

де T – кількість днів у періоді (для кварталу – 90 днів, року – 360 днів),

$K_{о}$ – коефіцієнт оборотності оборотних коштів.

Сума вивільнених коштів у результаті прискорення оборотності ($\Delta S_{кошт}$):

$$\Delta S_{кошт} = Q_{rpзв} / 360 * (D_{баз} - D_{зв}), \quad (1.8)$$

де $Q_{rpзв}$ – обсяг реалізації у звітному році, грн;

$D_{баз}$, $D_{зв}$ – середня тривалість одного обороту відповідно у базовому і звітному році, днів.

Для характеристики економічної ефективності використання оборотних коштів може застосовуватись показник їхньої рентабельності, обчислюваний як відношення прибутку підприємства до суми його оборотних коштів.

Оборотність оборотних коштів може прискорюватися та уповільнюватися. При прискоренні оборотності внаслідок поліпшення використання оборотних коштів зменшується потреба в оборотних коштах і вони вивільняються. Суму

оборотних коштів, які вивільняються з обороту, тобто економію оборотних коштів (Е), визначають за формулою

$$E = (OP / K_{\text{баз}}) - (OP / K_{\text{звіт}}), \quad (1.9)$$

де OP – обсяг реалізованої продукції у звітному періоді, грн;

$K_{\text{баз}}$, $K_{\text{звіт}}$ – відповідно кількість оборотів оборотних коштів у базовому і звітному періодах.

Абсолютне вивільнення або економія оборотних коштів ($E_{\text{абс}}$) визначається за формулою

$$E_{\text{абс}} = OK_{\text{баз}} - OK_{\text{звіт}}, \quad (1.10)$$

де $OK_{\text{баз}}$, $OK_{\text{звіт}}$ – відповідно середньорічні залишки оборотних коштів у базовому і звітному періодах, грн.

1.2.3. Економічна ефективність трудових ресурсів

Ефективність використання трудових ресурсів на підприємстві визначається продуктивністю праці.

Продуктивність праці – це результативність, ефективність процесу праці.

Рівень продуктивності праці може вимірюватися такими показниками, як виробіток (форм. 1.11) та трудомісткість (форм. 1.12) [11-13]:

$$V = \frac{a}{D}, \quad (1.11)$$

$$t = \frac{D}{a}, \quad (1.12)$$

де a – це обсяг виробленої продукції в натуральному або вартісному вираженні;

D – це витрати живої праці на виробництво продукції, тобто кількість робітників або відпрацьованих людино-годин (людино-днів).

Продуктивність праці (*ПТ*) при використанні натурального методу вимірювання розраховується шляхом ділення обсягів продукції в натуральному вираженні (*ОП_(Т)*) за певний період на середньооблікову чисельність штатного персоналу підприємства (*Ч_{ПВП}*).

$$ПТ = \frac{ОП_{(Т)}}{Ч_{ПВП}}. \quad (1.13)$$

Різновидом натурального методу є умовно-натуральний метод, при якому обсяги виробництва вимірюються в умовно-натуральних одиницях. В цьому випадку витрати праці на виробництво певного продукту приймаються як еталонні з коефіцієнтом 1, вся інша продукція перераховується в еталонний продукт за допомогою переводних коефіцієнтів, які враховують різницю в трудовитратах на випуск продукції.

Трудовий метод вимірювання продуктивності праці характеризує трудомісткість виготовлення продукції, рівень витрат праці (люд.-годин, люд.-днів) на виробництво одиниці продукції. Недолік цього методу в тому, що деякі види робіт не можна нормувати.

При вартісному методі вимірювання розрахунок продуктивності праці відбувається шляхом ділення обсягів виробництва у вартісному вигляді (*ТП*) на середньооблікову чисельність *ПВП*.

$$ПТ = \frac{ТП}{Ч_{ПВП}}. \quad (1.14)$$

Цей метод дозволяє зв'язати продуктивність праці з обсягами продукції, врахувати сортність, асортимент, якість продукції.

Додатковий обсяг виробленої продукції ($\Delta ТП$), отриманий за рахунок зміни продуктивності праці, можна розрахувати за формулою

$$\Delta ТП_{\Delta ПТ} = (ПТ_{зв} - ПТ_{баз}) \cdot Ч_{зв} \quad (1.15)$$

Додатковий обсяг виробленої продукції ($\Delta\Pi$), отриманий за рахунок зміни чисельності промислово-виробничого персоналу, можна розрахувати за формулою

$$\Delta\Pi_{\Delta r_{\text{ПВП}}} = (Ч_{\text{зв}} - Ч_{\text{баз}}) \cdot \text{ПТ}_{\text{баз}}, \quad (1.16)$$

де $\text{ПТ}_{\text{зв}}$, $\text{ПТ}_{\text{баз}}$ – продуктивність праці у звітному та базовому роках відповідно;

$Ч_{\text{зв}}$, $Ч_{\text{баз}}$ – чисельність промислово-виробничого персоналу у звітному та базовому роках відповідно.

Резерви зростання продуктивності праці – це невикористані можливості економії витрат живого і уречевленого труда.

До резервів підвищення продуктивності праці можна віднести підвищення технічного рівня виробництва (механізація і автоматизація виробництва; введення нових видів обладнання; введення нових технологічних процесів тощо); покращення організації виробництва і праці (підвищення норм і зон обслуговування; зменшення кількості робітників, невиконуючих норми; спрощення структури управління; зміна робочого періоду тощо); підвищення рівня спеціалізації виробництва; зміна зовнішніх природних умов; структурні зміни у виробництві (зміна питомої ваги окремих видів продукції; зміна трудомісткості виробничої програми; зміна питомої ваги нової продукції).

1.3. Прибуток і рентабельність як основні показники економічної та соціальної ефективності виробництва

Прибутковість – це ефективність усіх видів ресурсів, які забезпечують отримання загального доходу. Прибуток відображає абсолютний ефект без урахування використаних ресурсів.

Основну частину прибутку від звичайної діяльності складає прибуток від операційної діяльності (або прибуток від реалізації продукції).

Залежно від видів діяльності підприємства прибуток (збитки) може бути від звичайної та надзвичайної діяльності. Прибуток від звичайної діяльності містить прибуток від операційної (основної) діяльності, яка пов'язана з виробництвом та реалізацією продукції); від іншої операційної діяльності (реалізація основних активів, оренда активів); від фінансової діяльності (діяльність, спрямована на отримання грошових коштів на основі випуску акцій та облігацій, отримання кредитів і т. д.); від інвестиційної діяльності (діяльність, пов'язана з вкладанням грошових коштів на придбання основних засобів, нематеріальних активів з метою отримання прибутку).

Прибуток від надзвичайної діяльності може бути отриманий внаслідок таких операцій та подій, які відрізняються від звичайної діяльності, відбуваються нерегулярно і виникають в результаті стихійного лиха, аварій, катастроф.

Прибуток від реалізації продукції (ПП) – це частина вартості товару, що перевищує витрати виробництва і реалізації продукції в межах ціни [11-13].

$$\text{Пр} = \sum_{i=1}^n (\text{Ц}_{i_{\text{т}}} - \text{С}_{i_{\text{т}}}) \cdot \text{ОП}_i, \quad (1.17)$$

де $\text{Ц}_{i_{\text{т}}}$ – відпускна оптова ціна i -го виду продукції за певний період часу, тис. грн;

$\text{С}_{i_{\text{т}}}$ – собівартість i -го виду продукції за той же період часу, тис. грн;

ОП_i – обсяг виробленої промислової продукції в вартісному вираженні за даний період часу.

$$\text{Пр} = \text{РП} - \text{С}. \quad (1.18)$$

де Пр – прибуток від реалізації продукції;

РП – обсяг реалізованої продукції;

С – собівартість реалізованої продукції.

Чистий прибуток визначається з урахуванням податку на прибуток у розмірі 18 %:

$$\text{П}_{\text{чист.}} = 0,82 \cdot \text{П}_{\text{опод.}} \quad (1.19)$$

Після здійснення виплат з прибутку податків і інших платежів (плата за землю, з власників транспортних засобів), прибуток підлягає розподіленню на:

- поповнення статутного фонду;
- відрахування в резервний (страховий) фонд;
- відрахування в фонд виробничого розвитку підприємства;
- відрахування в фонду заохочення;
- відрахування на виплату дивідендів власникам корпоративних прав;
- на поповнення оборотних коштів та інші цілі.

Економічна суть рентабельності полягає в тому, що вона може показати порівняльну величину прибутковості по відношенню до будь-яких витрат. Рентабельність показує суму прибутку, яка отримана на одиницю певних витрат або ресурсів.

Найбільш узагальнюючим показником рентабельності є рентабельність засобів (рентабельність виробництва)

$$R = \frac{\Pi_{\text{зв.д.}}}{\text{ОВФ} + \text{ОК}} \cdot 100\% , \quad (1.20)$$

де $\Pi_{\text{зв.д.}}$ – прибуток від реалізації продукції;

ОВФ – середньорічна вартість основних виробничих засобів;

ОК – середньорічна вартість оборотних коштів.

Рентабельність продукції можна розглядати як за окремими видами продукції, так і за всім обсягом продукції:

$$R_{\text{прі}} = \frac{Ц_i - C_i}{C_i} \cdot 100\% , \quad R_{\text{пр}} = \frac{\text{Пр}}{C} \cdot 100\% , \quad (1.21)$$

де Пр – прибуток підприємства;

C – собівартість продукції.

Чинниками підвищення прибутку і рентабельності є:

- зниження собівартості і підвищення обсягів реалізації;
- підвищення питомої ваги виробів вищої якості;
- покращення використання всіх ресурсів підприємства: основних засобів, обігових, трудових ресурсів.

1.4. Чинники, резерви та шляхи підвищення ефективності виробництва

Класифікацію чинників зростання ефективності виробництва доцільно здійснювати за трьома ознаками:

- джерелами підвищення, які надають змогу визначати основні шляхи для підвищення ефективності. Джерелами підвищення можна вважати зростання продуктивності праці і зниження зарплатомісткості продукції (економія живої праці), зниження фондомісткості та матеріаломісткості виробництва (економія затрат уречевленої праці);

- напрямками розвитку та вдосконалення виробництва, тобто реалізація комплексу заходів, які за змістом характеризують основні напрямки розвитку та вдосконалення виробничо-комерційної діяльності суб'єктів господарювання (підвищення техніко-технологічного рівня виробництва; удосконалення структури виробництва, організаційних систем управління, форм і методів організації діяльності, її планування та мотивації тощо);

- місцем реалізації в системі управління виробництвом – внутрішньогосподарські (працівники, технологія, матеріали та енергія, стиль управління тощо) та зовнішні (державна соціально-економічна політики, розвиток інфраструктури тощо).

Головними внутрішніми та зовнішніми чинниками підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання є [14]:

1. Технологія. Технологічні нововведення, особливо сучасні форми автоматизації та інформаційних технологій, справляють найістотніший вплив на рівень і динаміку ефективності виробництва продукції.

2. Устаткуванню належить провідне місце в програмі підвищення ефективності, передовсім виробничої, а також іншої діяльності суб'єктів господарювання.

3. Матеріали та енергія позитивно впливають на рівень ефективності діяльності, якщо розв'язуються проблеми ресурсозбереження, зниження матеріаломісткості та енергоємності продукції тощо.

4. Вироби. Самі продукти праці, їхня якість і зовнішній вигляд (дизайн) також є важливими чинниками ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

5. Працівники є основним джерелом і визначальним чинником зростання ефективності діяльності. Їх ділові якості, підвищення продуктивності праці багато в чому зумовлюються дієвим мотиваційним механізмом на підприємстві.

6. Організація і системи. Єдність трудового колективу, раціональне делегування відповідальності, належні норми керування тощо.

7. Методи роботи. За переважання трудомістких процесів досконаліші методи роботи стають достатньо перспективними для забезпечення зростання ефективності діяльності підприємства.

8. Стиль управління, що поєднує професійну компетентність, діловитість і високу етику взаємовідносин між людьми, практично впливає на всі напрямки діяльності підприємства.

9. Державна економічна і соціальна політика істотно впливає на ефективність суспільного виробництва.

10. Інституціональні механізми. Для безперервного підвищення ефективності діяльності всіх суб'єктів господарювання держава має створити відповідні організаційні передумови, які забезпечуватимуть постійне функціонування на національному, регіональному чи галузевих рівнях спеціальних інституціональних механізмів – організацій (дослідних і навчальних центрів, інститутів, асоціацій).

11. Інфраструктура (інноваційні фонди і комерційні банки, біржі (товарно-сировинні, фондові, праці) та інші інститути ринкової інфраструктури).

12. Структурні зміни в суспільстві також впливають на показники ефективності на різних рівнях господарювання. Найважливішими є структурні зміни економічного та соціального характеру.

Підвищення ефективності виробництва передбачає здійснення комплексу заходів, які за змістом характеризують основні напрями розвитку та вдосконалення виробничо-комерційної діяльності суб'єктів господарювання.

Визначальними напрямками є:

- прискорення науково-технічного та організаційного прогресу (підвищення техніко-технологічного рівня виробництва, удосконалення структури виробництва, організаційних систем управління, форм і методів організації діяльності, її планування та мотивації);
- підвищення якості й конкурентоспроможності продукції (послуг);
- усебічний розвиток та вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.

Проблема визначення ефективності підприємства та пошуку шляхів її підвищення є складною і такою, що важко формалізується. Адже будь-яке підприємство – це складна система, яку важко спростити, не втративши при цьому її суттєвих характеристик. Отже, здійснювати пошук шляхів підвищення ефективності виробництва потрібно у декількох напрямках.

Перший з них – це ресурсний – відображає першочергову необхідність аналізу ефективності використання наявної матеріальної бази виробництва та живої праці. При цьому слід враховувати рівень завантаження обладнання в часі, структуру собівартості продукції, що виготовляється, з точки зору співвідношення в ній часток амортизації, матеріальних витрат, витрат на оплату праці. Зазначені показники слід розглянути в динаміці, а також по можливості порівняти з показниками найближчих конкурентів.

Для оборотних засобів найважливішим показником є швидкість їх обороту, отже, слід проаналізувати чинники її збільшення, зокрема такі: зменшення обсягів незавершеного виробництва; удосконалення системи матеріально-технічного забезпечення з метою оптимізації виробничих запасів; прискорення

реалізації готової продукції (активізація маркетингової діяльності); зменшення обсягів дебіторської заборгованості.

Крім того, слід звернути увагу і на інші напрямки раціоналізації використання матеріальних ресурсів:

- проаналізувати основні причини втрат та нераціонального використання ресурсів;
- забезпечити обґрунтоване нормування витрат матеріалів;
- організувати використання вторинних ресурсів;
- створити систему заохочення за економію сировини, енергії та матеріалів й відпрацювати її дійовість;
- акцентувати увагу на використанні сучасних високотехнологічних матеріалів.

Що стосується аналізу ефективності використання трудового потенціалу підприємства, то тут слід зосередити увагу на таких аспектах:

- внутрішньозмінні втрати робочого часу;
- втрати робочого часу внаслідок плинності кадрів;
- рівень використання засобів механізації, автоматизації праці та комп'ютерної техніки;
- аналіз системи стимулювання працюючих;
- визначення професійно-кваліфікаційної структури працюючих.

У межах другого, тобто організаційного, напрямку здійснюється пошук можливостей підвищення ефективності тих процесів, що відбуваються на підприємстві. При цьому, насамперед, увага звертається на ефективність управління.

Важливою складовою ефективності підприємства, а отже, і значним резервом її підвищення, є організація виробничого процесу. У конкретних умовах підприємству слід проаналізувати всі аспекти, що визначають ефективність організації робіт, від рівня робочого місця окремого робітника чи спеціаліста до рівня підприємства в цілому. Для виробничих підприємств, ураховуючи

специфіку їх діяльності, особливу увагу треба звертати на можливості застосування більш ефективних типів виробництва (масового, великосерійного).

Останнім напрямком пошуку можливостей підвищення ефективності є технологічний.

Вирішення проблеми технологічного відставання є особливо актуальним для українських підприємств. Причому проблема ця є комплексною і має, принаймні, два компоненти: матеріальний та нематеріальний. Перший з них полягає в удосконаленні технічної бази, а другий – в організаційно-правовій проблемі. Подолання технічного і технологічного відставання потребує не просто переходу на сучасні технології, а впровадження комплексу відносин, що називається корпоративною культурою. Така культура має запозичуватись у найпередовіших компаній з тривалим досвідом роботи в ринковому середовищі.

Все ж таки, найбільш суттєвими факторами успіху промислового підприємства стають зниження питомих витрат виробництва та реалізації продукції, розробка і організація випуску та збуту нових конкурентоспроможних видів товарів або послуг. Ефективність і дієвість цих факторів визначатимуться новими видами сировини та напівфабрикатів, наявністю відповідного технологічного парку обладнання, сучасної інформаційної бази і спеціалістів відповідного рівня професійної підготовки.

Намагання виділити в оцінці ефективності підприємства та в пошуку шляхів підвищення останньої окремі структурні компоненти зумовлено бажанням спростити розуміння зазначених проблем. Проте зрозуміло, що насправді ці проблеми комплексні, отже, для їх вирішення слід застосовувати комплексний, системний підхід, ретельно досліджуючи всі підрозділи, служби підприємства та ті процеси, які в них відбуваються. Тільки на основі системного аналізу можна отримати адекватну оцінку стану справ на підприємстві та розробити ефективні заходи щодо його поліпшення.

ВИСНОВКИ за Розділом 1

Поняття ефективності виробництва (продуктивності системи) має поліморфний характер і по-різному застосовується для аналітичних оцінок та управлінських рішень.

Визначено, що потрібно чітко розмежовувати поняття ефекту й ефективності, розуміючи під першим результат заходу, а під другим – співвідношення ефекту і витрат, які його викликали.

За наслідками отриманих результатів виділяють такі види ефективності, як економічна, соціальна та соціально-економічна ефективність.

Економічна ефективність – це досягнення найбільших результатів за найменших затрат живої та уречевленої праці. Економічна ефективність є конкретною формою дії закону економії часу. За капіталістичного способу виробництва узагальнюючий показник економічної ефективності – це норма прибутку. Конкретнішими показниками економічної ефективності є продуктивність і фондомісткість праці, фондівіддача і фондомісткість продукції, матеріаловіддача і матеріаломісткість продукції, економічна ефективність капітальних вкладень, нової техніки, енергомісткість продукції та ін.

Соціальна ефективність полягає у скороченні тривалості робочого тижня та зміни, збільшенні кількості нових робочих місць та рівня зайнятості людей, покращення умов праці та побуту, стану довкілля, безпеки життя тощо. Соціальні наслідки виробництва можуть бути як позитивними, так і негативними (безробіття, посилення інфляції, погіршення екологізації виробництва чи діяльності). Форми прояву соціальної ефективності пов'язані з отриманням соціальних ефектів: поліпшення умов праці, зростання життєвого рівня народу, поліпшення екологічних параметрів, збільшення тривалості життя людей та ін. Соціальні наслідки виробництва можуть бути не лише позитивними, а й негативними (збільшення безробіття, посилення інфляції, погіршення екологічних показників).

Форми прояву соціально-економічної ефективності зумовлені намаганням отримати максимальний економічний ефект при заданих параметрах соціального характеру.

Чинників зростання ефективності виробництва доцільно класифікувати за такими ознаками, як джерелами підвищення, які надають змогу визначати основні шляхи для підвищення ефективності; напрямками розвитку та вдосконалення виробництва; місцем реалізації в системі управління виробництвом – внутрішньогосподарські (працівники, технологія, матеріали та енергія, стиль управління тощо) та зовнішні (державна соціально-економічна політика, розвиток інфраструктури тощо).

Головними внутрішніми та зовнішніми чинниками підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання є технологія, устаткування, матеріали та енергія, виробниці, працівники, організація і системи, методи роботи, стиль управління, державна економічна та соціальна політика, інституціональні механізми, інфраструктура та структурні зміни у суспільстві.

Визначальними напрямками є прискорення науково-технічного та організаційного прогресу (підвищення техніко-технологічного рівня виробництва, удосконалення структури виробництва, організаційних систем управління, форм і методів організації діяльності, її планування та мотивації); підвищення якості й конкурентоспроможності продукції (послуг) тощо.

Найбільш суттєвими факторами успіху промислового підприємства залишаються зниження питомих витрат виробництва та реалізації продукції, розробка і організація випуску та збуту нових конкурентоспроможних видів товарів або послуг. Ефективність і дієвість цих факторів визначатимуться новими видами сировини та напівфабрикатів, наявністю відповідного технологічного парку обладнання, сучасної інформаційної бази і спеціалістів відповідного рівня професійної підготовки.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ВНУТРІШНЬОГО СТАНУ ПП ФІРМИ «ГАРМАШ»

2.1. Сучасний стан та перспективи розвитку м'ясопереробної галузі України

Ринок м'яса та м'ясних продуктів є важливою частиною продовольчого ринку і його розвиток розглядається як умова економічної незалежності країни. Україна має всі географічні та економічні умови, необхідні для розвитку ринку м'яса та м'ясних продуктів, але цей сегмент має багато проблем, які перешкоджають його ефективному розвитку. На функціонування ринку м'яса та м'ясних продуктів впливають складові ринкового механізму: пропозиція, попит, ціна та конкурентоспроможність продукції. Ринок м'яса та м'ясопродуктів в Україні існує через сформовану структуру: сільське господарство, промислова переробка, оптова і роздрібна ланки і також споживачі кінцевої продукції галузі.

На ринку виробництва м'яса та м'ясопродуктів працюють понад 1700 підприємств великого, середнього та малого бізнесу, серед яких близько 55 % – це переробні підприємства з виробництва м'ясних продуктів [14].

У довоєнний період (станом на початок 2022 року) на вітчизняному ринку більшість підприємств м'ясопереробної промисловості знаходилося на території Дніпропетровської, Івано-франківської, Харківської, Київської, Рівненської, Хмельницької та Львівської областей. Сьогодні в Україні внаслідок військових дій спостерігається тенденція до скорочення кількості м'ясопереробних підприємств. Так, станом на червень 2022 року працювало лише 75,8 % підприємств, так як інші зруйновані або закриті [15].

Обсяг виробництва м'яса та м'ясопродуктів у діючих цінах за 2019-2022 рр. значно збільшився (рис. 2.1). Значні зміни у виробництві продукції м'ясопереробної промисловості відбулися у 2021 році, що пов'язане з ціновими ризиками.

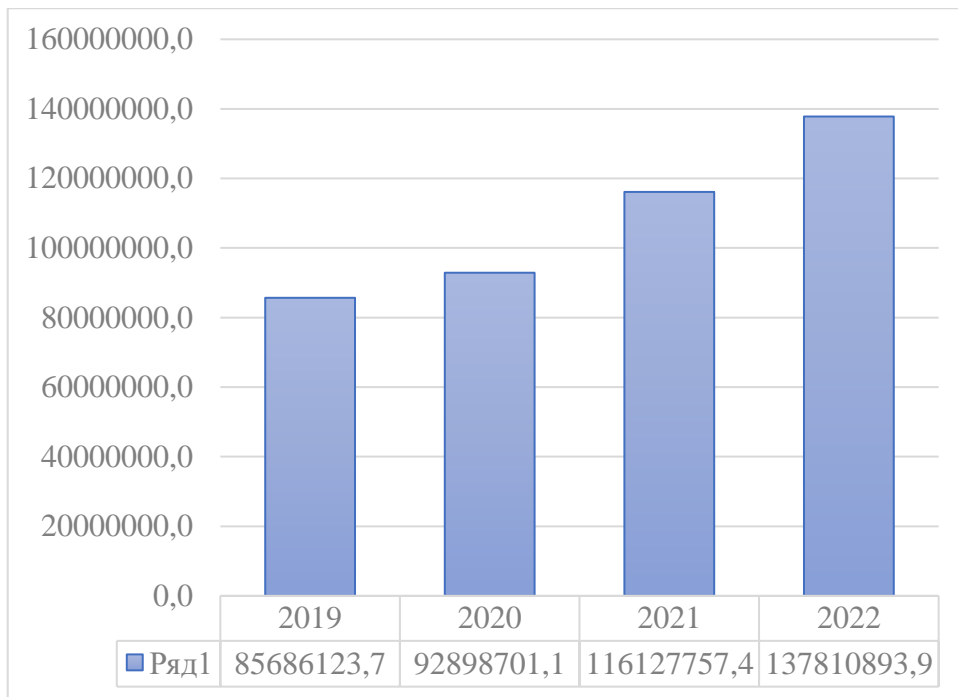

Рис. 2.1. Виробництво м'яса та м'ясних продуктів за 2019-2022 рр., млн грн [16]

Ринок свіжого м'яса і субпродуктів представлений такими сегментами: яловичина, свинина, м'ясо птиці, м'ясо інших тварин (баранина, козлятина тощо), включаючи субпродукти. Ринок свіжого м'яса і субпродуктів становить 1,2 % всього агропродовольчого ринку України.

Ринок ковбасних та подібних продуктів з м'яса, субпродуктів м'ясних або крові поділяють на вироби ковбасні з печінки (ліверні) та подібні вироби і харчові продукти на їхній основі (крім готових продуктів та страв) і вироби ковбасні та подібні продукти з м'яса, субпродуктів чи крові тварин та подібні вироби і харчові продукти на їхній основі (крім виробів ковбасних з печінки і готових продуктів та страв), що містять ковбаси варені, сосиски, сардельки; напівкопчені ковбаси; ковбаси варенокопчені, сиров'ялені, сирокочені (включаючи «салямі»); вироби ковбасні з конини; вироби ковбасні копчено-запечені; вироби ковбасні інші [15].

В табл. 2.1 наведена динаміка обсягу виробництва ковбасних виробів у натуральному вираженні за 2019-2021 рр.

Таблиця 2.1

Динаміка обсягів виробництва ковбасних виробів за 2019-2021 рр.

Виробництво ковбасних виробів, тис. тонн	Рік		
	2019	2020	2021
Вироби ковбасні з печінки (ліверні) та подібні вироби і харчові продукти на їхній основі (крім страв готових)	5,06	5,20	5,41
Вироби ковбасні та подібні продукти з м'яса, субпродуктів чи крові тварин та подібні вироби і харчові продукти на їхній основі (крім виробів ковбасних з печінки та страв готових)	236,56	236,42	253,77
Вироби ковбасні варені, сосиски, сардельки	158,76	156,47	165,25
Ковбаси напівкопчені	40,34	42,04	45,19
Ковбаси варено-копчені, напівсухі, сиров'ялені, сирокоччені (включаючи «салями»)	24,25	24,50	29,54
Вироби ковбасні з конини	0,11	к/с	к/с
Холодець, зельц	1,21	к/с	к/с
Вироби ковбасні копчено-запечені	3,30	3,20	3,23
Вироби ковбасні інші	8,59	8,91	9,29

Джерело: систематизовано на основі [17]

Оснoву структури виробництва складають вироби ковбасні з м'яса близько 50 % та вироби ковбасні варені, сосиски та сардельки з часткою ринку 32-34 %. На ковбаси напівкопчені припадає близько 8-9 %, на ковбаси варенокопчені, напівсухі, сиров'ялені, сирокоччені (включаючи «салями») – 4-6 % у структурі ринку.

Введення локдауну в 2019 році призвело до скорочення ринку ковбасних виробів майже за всіма сегментами: на 4,5 % у сегменті виробів ковбасних з м'яса, на 10 % – у сегменті виробів ковбасних з печінки, на 5,2 % – у сегменті виробів ковбасних варених, сосисок та сарделюк. Слід зазначити, що сегмент дорогих ковбасних виробів змін не зазнав.

Загальне недовиробництво ковбасних виробів у 2019 році було частково компенсоване за рахунок значного збільшення імпорту. з 2020 року обсяги виробництва збільшуються, хоча і не значними темпами. З 2021 року можна спостерігати зростання як у грошових, так й у натуральних показниках [17].

Продукти м'ясопереробки є популярними продуктами в Україні. Сегмент відрізняється великою кількістю гравців і широким асортиментом продукції. В

основному, на ринку представлена продукція українського виробництва, так як українські виробники в більшості орієнтовані на внутрішній ринок.

Найбільш широко на ринку представлена продукція великих промислових компаній, які забезпечують масове виробництво основних видів продуктів переробки м'яса (ковбаси, сосиски, копчене м'ясо, котлети та ін.). Конкуренція на ринку є високою, що сприяє розвитку виробництв, впровадження сучасних технологій виробництва, модернізації устаткування, що дозволяє оптимізувати витрати виробництва, скоротити терміни виготовлення продукції і значно поліпшити її смакові якості.

Згідно з останніми дослідженнями майже 50 % ринку займають великі компанії, серед яких – «Глобинський м'ясокомбінат», «Бащинський», «Салтівський м'ясокомбінат», «Ятрань», «Алан» «Фаворит плюс», «Ювілейний», «М'ясна гільдія», «Кременчукм'ясо» (рис. 2.2).

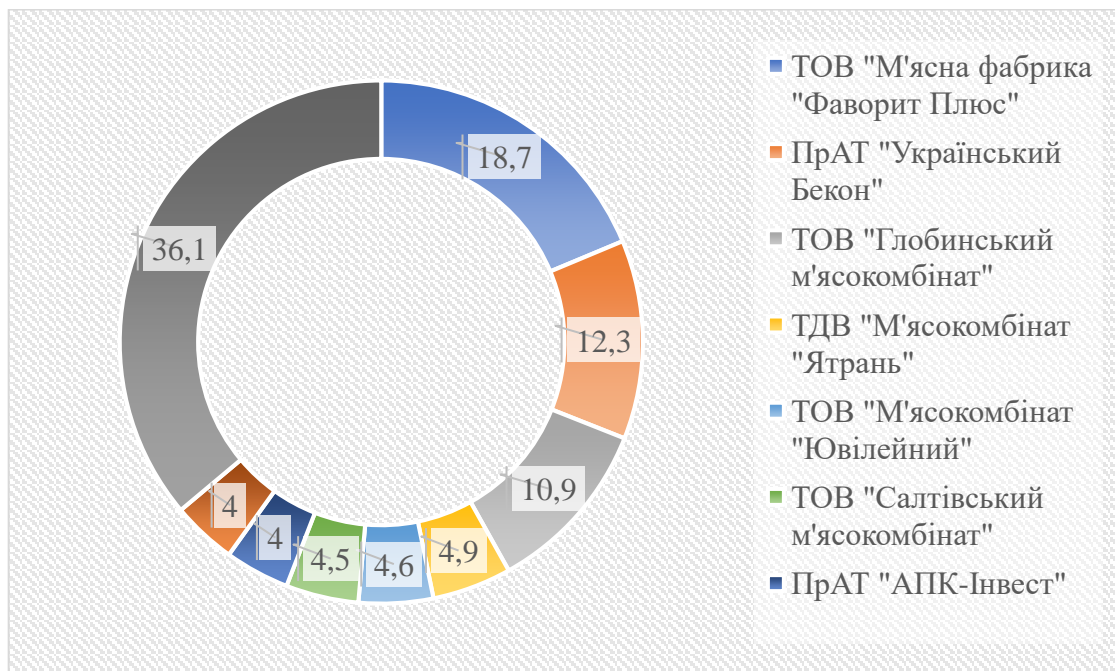

Рис. 2.2. Частка основних операторів ринку ковбасних виробів, в натуральному вираженні, % [15]

Серед головних гравців ковбасного ринку м'ясна фабрика «Фаворит плюс», ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат», ПрАТ «Український Бекон», ТДВ

«М'ясокомбінат «Ятрань», Салтівський м'ясокомбінат, м'ясна фабрика «Алан» та ін.

Майже 20 % ринку охоплюють регіональні виробники та близько 30 % – дрібні виробники, яких на ринку більше тисячі (домашні копильні і міні-цехи). Вони поки не можуть скласти конкуренції великим м'ясокомбінатам, так як не можуть забезпечити стабільні високі обсяги поставок продукції. Такі локальні виробники випускають на ринок унікальну, нішеву продукцію, приділяючи велику увагу смаковим якостям і технології виробництва, що дозволяє завоювати цільову аудиторію з рівнем доходом, як правило, вище середнього і високим, для яких важливим фактором є корисність продукції і впевненість в якості використовуваних інгредієнтів.

Україна експортує близько 0,1 % вироблених ковбасних виробів щорічно, що є мізерною часткою в порівнянні з обсягами внутрішнього споживання. В експорті ковбасних виробів переважають варені ковбаси, сосиски та сардельки. Серед експортерів ковбасних виробів можна виділити топ-виробник м'ясу фабрику «Алан». Найбільша частка експорту ковбасної продукції припадає на Грузію, Молдову, Азербайджан. Починаючи з 2019 р. в географічній структурі експорту присутні країни Африки [15].

Традиційним для українського ринку ковбас є перевищення обсягів імпортованої продукції над експортованої. В 2019 році спостерігаємо значне зростання імпорту ковбасних виробів, це пов'язано зі скороченням вітчизняного виробництва ковбас і необхідністю задовольнити попит при зменшеній пропозиції. Зростання імпорту в 2021 році відбулося більшою мірою за рахунок зростання сегменту варених ковбас та сосисок.

Найбільшими країнами-імпортерами ковбасної продукції є Іспанія, Італія, Франція, Німеччина, Польща.

Ковбасні вироби є важливою складовою харчування багатьох українців. Частки різних видів ковбасних виробів у споживанні українців становлять близько 25 %. За статевою та віковою ознакою можна виділити такі групи: неодружені чоловіки надають перевагу ковбасам або м'ясним напівфабрикатам

в упаковках 200-500 г; жінки у віці від 25 років – свіжому м'ясу у великих упаковках (від 800 грам).

Студенти, пенсіонери та інші люди з низькою платоспроможністю купують м'ясні та ковбасні вироби рідко і обирають продукцію економ-категорії, надаючи перевагу продукції з курятини. Найбільш популярним на ринку ковбас є сегмент варених продуктів, їх перевагою є нижча ціна, ніж на напівкопчені, копчені та в'ялені вироби. Ліверна (печінкова) ковбаса складає лише 2 % ринку [18].

М'ясні делікатеси є найдорожчим сегментом ринку. Їх купують люди із середнім та високим рівнем доходів, від 30 до 50 років. Більшість купує таку продукцію на свята. Враховуючи той факт, що покупці, які звикли вживати якісні продукти, не відмовляються від них навіть у період кризи та зниження рівня добробуту, виробники поступово збільшують виробництво преміум-сегменту дорогих ковбас та делікатесів [18].

До споживацьких вподобань можна віднести стрімкий розвиток сфери споживання поза домом. Заклади громадського харчування використовують м'ясні напівфабрикати для приготування різноманітних страв. Також це популяризація здорового способу життя, що приводить до підвищення попиту на дієтичне м'ясо: курятину, індичку, кролятину, а зростання чисельності вегетаріанців привело до нової тенденції на ринку ковбасних виробів – виробництва веганських ковбас (переважно з пшениці чи сої).

Серед найбільш важливих чинників, які впливають на сучасний стан ринку можна виділити сировинний чинник, стан логістичної інфраструктури, купівельна спроможність населення, вимоги воєнного часу до технологій тривалого зберігання продуктів тощо.

Сировинний чинник здійснює вплив через зростання цін на м'ясну продукцію, яке, в свою чергу, є результатом скорочення поголів'я великої рогатої худоби і свиней. Зростання собівартості виробництва продукції відбулося внаслідок збільшення цін на паливно-мастильні матеріали, електроенергію, підвищення рівня заробітної плати [15].

Важлива увага має приділятися розвитку технологій збереження свіжості продукції. Тривале збереження м'яса, придатного до споживання, дозволяє транспортувати продукцію на значні відстані, охоплюючи різні регіони країни. Розвиток технологій пакування продукції, спрямованих на збереження якості продукції при несприятливих умовах зберігання, дозволить продавати м'ясо навіть в точках з недостатньо якісним обладнанням для зберігання [15].

В складних умовах економічної і політичної нестабільності, воєнного стану в країні ключовими критеріями обрання споживачами м'ясної та ковбасної продукції є великий термін придатності та можливість тривалого зберігання без застосування холодильного обладнання.

2.2. Техніко-економічна характеристика ПП Фірма «Гармаш»

Приватне підприємство Фірма «ГАРМАШ» (скорочено – ПП ФІРМА «ГАРМАШ») зареєстровано 01.09.1997 р. Знаходиться за адресою: Одеська обл., Лиманський район, с. Олександрівка, вул. Центральна, буд 8а [19].

Генеральний директор – Гарбуз Наталя Анатоліївна. Заступник Генерального директора – Куліков Андрій Герасимович.

Призначення підприємства: «виробництво м'ясних продуктів».

ПП Фірма «ГАРМАШ» сьогодні – це сучасне, стабільне, відоме на ринку м'ясопродуктів підприємство, яке активно розвивається, гарантує високу якість своєї продукції. Підприємство з новітнім технологічним устаткуванням і прогресивними технологіями, лідер на ринку Одеси і Одеської області у виробництві ковбасних виробів, пельменів і напівфабрикатів. До складу фірми входять два м'ясопереробних підприємства: Олександрівський та Біляївський.

Основним видом діяльності підприємства є виробництво м'ясних продуктів – від сировокопчених ковбас і делікатесів до варених ковбас і напівфабрикатів. Широкий асортимент продукції (більше 120 найменувань м'ясних продуктів) дозволяє задовольнити найвишуканіші смаки і потреби замовників. На сучасному етапі підприємство виробляє копченості, ковбаси сировокопчені і варені, сардельки, сосиски, пельмені зі свинини та яловичини,

фірмову продукцію з курячого м'яса.

Фірма оснащена європейським обладнанням провідних виробників: Schaller, Handman, Mauer та інше. Сучасне пакувальне обладнання – Variovac, Criovac, Repak – дає можливість здійснювати упаковку продукції під вакуумом і в модифікованому газовому середовищі, що збільшує терміни зберігання і чудово зберігає смакові якості продукту. Фірма постійно модернізує виробничі потужності. На підприємстві вироблений ефективний механізм поставок продукції в магазини міста і області. Система збуту передбачає доставку товару зі складу підприємства до торгової точки за допомогою власного транспортного парку автомашин. Всі машини оснащені сучасним холодильним обладнанням, що дозволяє забезпечити збереження продукту при необхідних умовах на всьому шляху прямування.

Сировина і матеріали для виробництва продукції в основному використовуються вітчизняні, окремий перелік сировини купують у Польщі, Аргентині, Бразилії.

Технології і рецептури, що використовуються, ґрунтуються на ДСТУ і технологічних документах, спеціально розроблених для підприємства. Компанія весь час розвивається. Кращі технологи заводу постійно працюють над створенням нових продуктів з урахуванням сучасних вимог і тенденцій ринку. Особлива увага приділяється контролю якості продукції, який здійснюється на всіх етапах виробництва. ПП Фірма «ГАРМАШ» випускає продукцію різних цінових категорій. Наявність у портфелі підприємства продукції, різної за своєю спрямованістю, дозволяє задовольняти потреби різних верств населення, приділяти увагу сучасним тенденціям і трендам, постійно збільшувати покриття ринку. З метою просування продукту і забезпечення його впізнаності фірма регулярно проводить промо-акції, дегустації, здійснює трейд-маркетингові заходи, що позитивно впливає на продажі, підтримує імідж комбінату як впевненого і стабільного підприємства.

Середня кількість працівників коливається у межах 150 осіб.

Основними клієнтами є ТАВРІЯ-В, FOZZY GROUP, METRO

CASH&CARRY, АШАН, КОПІЙКА. Контроль якості – внутрішній, кількість виробничих ліній – більше 10. Сертифікат відповідності ISO 9000/9001/9004/19011: 2000 НАССР. Серед сертифікатів і ліцензій є: «Лідери 21-ого століття», «Золотий ягуар», «Вища проба», «Найкращі підприємства України» та інші.

Основні показники діяльності ПП Фірма «ГАРМАШ» за 2021-2022 рр. наведені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Показники діяльності ПП Фірма «ГАРМАШ» у 2021-2022 рр.

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Обсяг продукції в натуральному виразі, т	435,5	560	124,5	28,59
2. Обсяг продукції в оптових цінах без ПДВ та акцизного збору*, тис. грн				
– у діючих оптових цінах	65213,3	88156	22942,7	35,18
– у порівнянних оптових цінах	63243,6	88156	24912,4	39,39
3. Середня оптова ціна за 1 тону продукції, грн	149744	157421	7677	5,13
4. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	68313	89057	20744,0	30,37
5. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	51880	72444	20564,0	39,64
6. Адміністративні витрати, тис. грн	7751	7411	-340,0	-4,39
7. Витрати на збут, тис. грн	7954	8724	770,0	9,68
8. Валовий прибуток, тис. грн	16433	16613	180,0	1,10
9. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	76267	97781	21514,0	28,21
10. Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, коп.	98,93	99,46	0,53	0,53
11. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн	318	478	160	50,31
в тому числі:	728	478	-250	-34,34
- від основної операційної діяльності	0	0	0	0
- від іншої операційної діяльності	-410	0	410	-100,00
- від фінансової діяльності	0	0	0	0
- від іншої діяльності	0	0	0	0
12. Податок на прибуток, тис. грн	57	86	29	50,88
13. Чистий прибуток, тис. грн	261	392	131	50,19
14. Матеріальні витрати, тис. грн	48030	57869	9839	20,49
15. Матеріаловіддача, грн/грн	1,42	1,54	0,12	8,20
16. Матеріаломісткість продукції, грн	0,70	0,65	-0,05	-7,58
17. Середня кількість працівників підприємства, осіб	157	155	-2	-1,27
18. Продуктивність праці одного працівника підприємства, грн/особу	402825	568748	165923	41,19
19. Фонд оплати праці штатних працівників підприємства, тис. грн	9100	11157	2057,0	22,60

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
20. Середня річна заробітна плата одного працівника підприємства, грн	57962	71981	14019	24,19
21. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн	79707	86663,5	6956,5	8,73
22. Фондовіддача, грн/грн	0,79	1,02	0,23	29,46
23. Фондорентабельність, %	0,33	0,45	0,12	x
24. Середня річна вартість оборотних активів, тис. грн	75329	86668,5	11339,5	15,05
25. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,9	1,0	0,1	13,31
26. Рентабельність продукції, %	24,06	18,65	-5,4	x
27. Рентабельність виробництва, %	0,21	0,28	0,07	x

Джерело: [21-26]

2.3. Діагностика внутрішнього стану ПП Фірма «Гармаш»

Діагностика внутрішнього стану підприємства здійснюється на основі методики, викладеної в методичних рекомендаціях до виконання курсової роботи з дисципліни «Методика економічного аналізу діяльності підприємства» [20], на основі фінансової та статистичної звітності ПП Фірма «ГАРМАШ» за 2021-2022 рр. [21-26].

2.3.1. Аналіз виробництва продукції в натуральному і вартісному виразі

Для аналізу динаміки виробництва продукції складають аналітичну табл. 2.3, використовуючи дані форми №1П-НПП.

Таблиця 2.3

Аналіз виробництва продукції в натуральному і вартісному виразі

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Обсяг продукції (робіт, послуг) в оптових цінах підприємства без ПДВ та акцизного збору, тис. грн				
- в діючих цінах	65213,3	88156,0	22942,7	35,18
- в порівнянних цінах	63243,6	88156,0	24912,4	39,39
2. Обсяг продукції в натуральному виразі, т	435,5	560,0	124,5	28,59

У 2022 році обсяг виробленої продукції у діючих цінах збільшився на 35,18 % в порівнянні з 2021 роком. Випуск продукції у натуральному вираженні

збільшився на 28,59 %. Перевищення темпів зростання обсягу виробленої продукції у діючих цінах над випуском продукції у натуральному вираженні свідчить про цінові коливання на продукцію підприємства та зміни у структурі асортименту продукції.

Для розрахунку вартості продукції у порівнянних цінах складають аналітичну табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Розрахунок вартості продукції у порівнянних цінах

Види продукції	Фактично виготовлено з власної сировини						Обсяг продукції в порівнянних цінах – цінах 2022 року, тис. грн	
	В 2021 році			В 2022 році				
	Кількість, т	Вартість продукції у фактичних цінах, тис. грн	Середня ціна за 1 т, грн	Кількість, т	Вартість продукції у фактичних цінах, тис. грн	Середня ціна за 1 т, грн	в 2021 році	в 2022 році
1. Вироби ковбасні варені, сосиски, сардельки	121,5	13365,4	110003,3	216,0	23953,8	110897,2	13474,0	23953,8
2. Ковбаси напівкопчені	219,2	37690,0	171943,4	108,2	16269,4	150364,1	32959,8	16269,4
3. Вироби ковбасні з печінки	6,2	271,4	43774,2	19,0	975,0	51315,8	318,2	975,0
4. Свинина солена, у розсолі, сушена чи копчена	78,4	13467,4	171778,1	62,2	12145,6	195266,9	15308,9	12145,6
5. Яловичина і телятина солена, у розсолі, сушена чи копчена	2,6	104,3	40115,4	6,3	1683,5	267222,2	694,8	1683,5
6. Вироби макаронні, варені або неварені, начинені м'ясом, рибою, сиром та ін.	7,6	314,8	41421,1	1,0	64,2	64200,0	487,9	64,2

Види продукції	Фактично виготовлено з власної сировини						Обсяг продукції в порівнянних цінах – цінах 2022 року, тис. грн	
	В 2021 році			В 2022 році				
	Кількість, т	Вартість продукції у фактичних цінах, тис. грн	Середня ціна за 1 т, грн	Кількість, т	Вартість продукції у фактичних цінах, тис. грн	Середня ціна за 1 т, грн	в 2021 році	в 2022 році
7. Вироби ковбасні та продукти подібні з м'яса, субпродукті в м'ясних, крові та ін.	0	0	0	147,3	33064,5	224470,5	0	33064,5
Всього	435,5	65213,3	x	560,0	88156,0	x	63243,6	88156,0

Обсяг виробленої продукції збільшився у порівнянних цінах на 24912,4 тис. грн або на 39,4 %. Це пов'язано з двома чинниками: збільшенням випуску продукції у натуральному вираженні на 124,5 т та структурними змінами у асортименті виробленої продукції.

Для аналізу виконання плану з асортименту продукції складають аналітичну табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз виконання плану з асортименту продукції

Види продукції	2022 рік		Виконання плану, %	Зараховується у виконання плану
	план*	факт		
1. Вироби ковбасні варені, сосиски, сардельки	200,0	216,0	108,00	200,0
2. Ковбаси напівкопчені	150,0	108,2	72,13	108,2
3. Вироби ковбасні з печінки	10,0	19,0	190,00	10,0
4. Свинина солена, у розсолі, сушена чи копчена	75,0	62,2	82,93	62,2
5. Яловичина і телятина солена, у розсолі, сушена чи копчена	3,0	6,3	210,00	3,0
6. Вироби макаронні, варені або неварені, начинені м'ясом, рибою, сиром та ін.	6,0	1,0	16,67	1,0
7. Вироби ковбасні та продукти подібні з м'яса, субпродуктів м'яких, крові та ін.	98,0	147,3	150,31	98,0
Всього	542,0	560,0	103,32	482,4

Порівнюючи загальні показники виробництва продукції планові та фактичні, можна говорити про виконання плану на 103,32 %. Але за рахунок структурних змін у асортименті виробленої продукції фактично у 2022 році план було не виконано за такими позиціями, як ковбаси напівкопчені, свинина солена, у розсолі, сушена чи копчена та вироби макаронні, варені або неварені, начинені м'ясом, рибою, сиром.

Для аналізу структури продукції складають аналітичну табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Аналіз структури продукції

Види продукції	Випуск продукції, т		Структура, %		Оптова ціна 1 т продукції, грн	2022 рік по структурі 2021 року, т	Відхилення	
	у 2021 році	у 2022 році	2021 року	2022 року			т	тис. грн
1. Вироби ковбасні варені, сосиски, сардельки	121,5	216,0	27,90	38,57	110897,2	156,2	59,8	6627,9
2. Ковбаси напівкопчені	219,2	108,2	50,33	19,32	150364,1	281,9	-173,7	-26112,9
3. Вироби ковбасні з печінки	6,2	19,0	1,42	3,39	51315,8	8,0	11,0	565,9
4. Свинина солена, у розсолі, сушена чи копчена	78,4	62,2	18,00	11,11	195266,9	100,8	-38,6	-7539,8
5. Яловичина і телятина солена, у розсолі, сушена чи копчена	2,6	6,3	0,60	1,13	267222,2	3,3	3,0	790,1
6. Вироби макаронні, варені або неварені, начинені м'ясом, рибою, сиром та ін.	7,6	1,0	1,75	0,18	64200,0	9,8	-8,8	-563,2

Види продукції	Випуск продукції, т		Структура, %		Оптова ціна 1 т продукції, грн	2022 рік по структурі 2021 року, т	Відхилення	
	у 2021 році	у 2022 році	2021 року	2022 року			т	тис. грн
7. Вироби ковбасні та продукти подібні з м'яса, субпродуктів м'яких, крові та ін.	0	147,3	0,00	26,30	224470,5	0	147,3	33064,5
Всього	435,5	560,0	100,0	100,0	х	560,0	0,0	6832,4

За рахунок структурних змін в асортименті виробленої продукції обсяг збільшився на 6832,4 тис. грн. Це відбулося за рахунок виробництва у 2022 році виробів ковбасних та продуктів подібних з м'яса, субпродуктів м'яких, крові та ін. (+26,3 %) та зростання у структурі найдорожчого виду продукції – яловичини і телятини соленої, у розсолі, сушеної чи копченої.

Аналіз реалізації продукції здійснюють за даними форм статистичної звітності №1-підприємництво і №1П-НПП «Звіт про виробництво та реалізацію промислової продукції» та форми фінансової звітності №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою аналітичної табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз впливу факторів на зміну обсягу реалізації продукції

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення		
			Всього	У тому числі за рахунок:	
				реалізованої продукції	залишків нереалізованої продукції
1. Обсяг реалізованої продукції у діючих цінах, тис. грн*	68313	89057	20744	20744	4168,4
2. Обсяг виготовленої (товарної) продукції у діючих цінах, тис. грн	63243,6	88156,0	24912,4	24912,4	х
3. Зміна залишків нереалізованої продукції, тис. грн	-5069,4	-901,0	4168,4	х	4168,4

На підприємстві зростає обсяг реалізованої та виробленої продукції на 30,37 та 35,18 % відповідно. Темп зміни обсягів виробництва перевищує темп зростання обсягу реалізованої продукції, що свідчить про затоварювання складів підприємства нереалізованою продукцією. Потрібно посилити роботу маркетингового відділу підприємства.

2.3.2. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів

Аналіз забезпечення підприємства трудовими ресурсами здійснюють, використовуючи дані форми №1 П-НПП, форми №1-ПВ «Звіт з праці», за допомогою аналітичної табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Аналіз забезпечення підприємства трудовими ресурсами

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Середня облікова кількість штатних працівників облікового складу, осіб*	157	155	-2	-1,27
з них: - робітників	129	127	-2	-1,55
- службовців	28	28	0	0
2. Обсяг продукції в порівнянних оптових цінах, тис. грн	63243,6	88156	24912,4	39,39

Середньооблікова чисельність працівників у 2022 році знизилася на 2 людини (1,27 %) за рахунок зниження робітників. При зниженні темпів зміни працівників спостерігається зростання обсягу виробленої продукції у порівнянних цінах на 39,39 %. Це свідчить про підвищення ефективності використання робочої сили.

Для аналізу руху працівників на підприємстві складають аналітичну табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Аналіз руху працівників на підприємстві

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Середня облікова кількість штатних працівників облікового складу, осіб	157	155	-2	-1,27
2. Прийнято на роботу протягом року, осіб	2	3	1	50,0

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
3. Вибуло працівників, осіб в т.ч. за власним бажанням та за порушення трудової дисципліни	5	6	1	20,0
	5	6	1	20,0
4. Коефіцієнт обороту працівників - з приймання	0,013	0,019	0,006	51,94
- зі звільнення	0,032	0,039	0,007	21,55
5. Загальний коефіцієнт обороту	0,045	0,058	0,013	30,23
6. Коефіцієнт плинності кадрів	0,032	0,039	0,007	21,55

У 2022 році збільшилися показники руху робочої сили на підприємстві: коефіцієнт обороту з приймання на 0,006 п., зі звільнення – на 0,007 п. Перевищення темпу зміни коефіцієнту обороту зі звільнення над темпом зміни коефіцієнту обороту з приймання свідчить про відтворення робочої сили у звуженій формі.

Для аналізу використання фонду робочого часу складають аналітичну табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Аналіз використання фонду робочого часу

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Обсяг виробництва продукції у порівнянних цінах, тис. грн	63243,6	88156	24912,4	39,39
2. Середня кількість робітників, осіб	157	155	-2	-1,27
3. Кількість людино-днів, відпрацьованих усіма робітниками	37640	37572	-68	-0,18
4. Кількість людино-годин, відпрацьованих усіма робітниками	301126	296825	-4301	-1,43
5. Середня кількість днів, відпрацьованих одним робітником	239,7	242,4	2,7	1,11
6. Середня кількість годин, відпрацьованих одним робітником	1918	1915	-3	-0,16
7. Середня тривалість робочого дня, годин	8,0	7,9	-0,1	-1,25
8. Середня річна продуктивність праці одного робітника, грн	402825	568748	165922,9	41,19
9. Середня денна продуктивність праці одного робітника, грн	1680	2346	666	39,64
10. Середня годинна продуктивність праці одного робітника, грн	210	297	87	41,41

У 2022 році в порівнянні з 2021 роком середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу знизилася на 2 людини, середня кількість людино-годин, відпрацьованих одним працівником, зменшилася на 3

години, але зросла продуктивність праці на 666 тис. грн, що свідчить про зростання ефективності використання робочої сили.

Методом факторного аналізу розраховуємо вплив на зміну обсягу виробленої промислової продукції в порівняних цінах зміни середньооблікової чисельності працівників, середньої кількості людино-годин, відпрацьованих одним працівником, середньогодинного виробітку одного працівника.

Вплив зміни середньооблікової чисельності працівників на зміну обсягу виробленої промислової продукції в порівняних цінах ($\Delta\Pi\Pi(\text{Ч}_{\text{CO}})$) становить:

$$\begin{aligned}\Delta\Pi\Pi(\text{Ч}_{\text{CO}}) &= (\text{Ч}_{\text{COЗ}} - \text{Ч}_{\text{COП}}) \cdot \text{Ч}_{\text{ІРП}} \cdot \text{В}_{\text{ГІРП}} = \\ &= (155 - 157) \cdot 1918 \cdot 210 = -805,5 \text{ тис. грн}\end{aligned}$$

Вплив зміни середнього числа людино-годин, відпрацьованих одним працівником на зміну обсягу виробленої промислової продукції в порівняних цінах ($\Delta\Pi\Pi(\text{Ч}_{\text{ІР}})$) становить:

$$\begin{aligned}\Delta\Pi\Pi(\text{Ч}_{\text{ІР}}) &= \text{Ч}_{\text{COЗ}} \cdot (\text{Ч}_{\text{ІРЗ}} - \text{Ч}_{\text{ІРП}}) \cdot \text{В}_{\text{ГІРП}} = \\ &= 155 \cdot (1915 - 1918) \cdot 210 = -97,6 \text{ тис. грн}\end{aligned}$$

Вплив зміни середньогодинного виробітку одного працівника на зміну обсягу виробленої промислової продукції в порівняних цінах ($\Delta\Pi\Pi(\text{В}_{\text{ГІР}})$) становить:

$$\begin{aligned}\Delta\Pi\Pi(\text{В}_{\text{ГІР}}) &= \text{Ч}_{\text{COЗ}} \cdot \text{Ч}_{\text{ІРЗ}} \cdot (\text{В}_{\text{ГІРЗ}} - \text{В}_{\text{ГІРП}}) = \\ &= 155 \cdot 1915 \cdot (297 - 210) = 25823,8 \text{ тис. грн}\end{aligned}$$

Загальний вплив факторів на зміну обсягу виробленої промислової продукції в порівняних цінах становить:

$$\begin{aligned}\Delta\Pi\Pi_{\text{С}} &= \Delta\Pi\Pi(\text{Ч}_{\text{CO}}) + \Delta\Pi\Pi(\text{Ч}_{\text{ІР}}) + \Delta\Pi\Pi(\text{В}_{\text{ГІР}}) = \\ &= -805,5 - 97,6 + 25823,7 = 24912,4 \text{ тис. грн}\end{aligned}$$

Негативний вплив на зниження обсягу виробленої продукції в порівнянних цінах у 2022 році в порівнянні з 2021 роком здійснили два чинники – це зниження чисельності працівника на 2 людини, що призвело до зниження обсягу виробленої продукції на 805,5 тис. грн та зниження середнього числа людино-годин, відпрацьованих одним працівником, на 3 год, що призвело до зниження обсягу виробленої продукції на 97,6 тис. грн.

Інший фактор позитивно вплинув на обсяг виробництва продукції у порівнянних цінах.

Для аналізу впливу на зміну обсягу продукції зміни кількості штатних працівників облікового складу і продуктивності їхньої праці складають аналітичну табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Аналіз впливу на зміну обсягу продукції зміни кількості працівників та продуктивності їхньої праці

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення		
			Всього	в т.ч. за рахунок	
				кількості працівників	продуктивності праці
1. Обсяг продукції в порівнянних цінах, тис. грн	63243,6	88156	24912,4	-805,7	25718,1
2. Середня кількість працівників підприємства, осіб	157	155	-2	-805,7	х
3. Річна продуктивність праці одного працівника підприємства, грн	402825	568748	165922,9	х	25718,1

Продуктивність праці у 2022 році в порівнянні з 2021 роком зросла на 165,92 тис. грн, це позитивно вплинуло на зростання обсягу виробленої продукції на 25,71 тис. грн. Зменшення чисельності на 2 люд. призвело до зниження обсягу виробленої продукції у порівнянних цінах на 0,81 тис. грн.

Аналіз використання фонду оплати праці виконують на підставі даних форми 1-ПВ і форми №1-підприємництво за допомогою аналітичної табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Аналіз використання фонду оплати праці

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення*		
			Всього	в т.ч. за рахунок	
				кілько- сті праців- ників	середньої заробіт- ної плати
1. Фонд оплати праці штатних працівників підприємства, тис. грн	9100	11157	2057	-115,9	2172,9
2. Середня кількість працівників підприємства, осіб	157	155	-2	-115,9	х
3. Середня річна заробітна плата 1-го працівника, грн	57962	71981	14019	х	2172,9

*Відхилення фонду оплати праці в звітному році порівняно з попереднім за рахунок впливу кількості персоналу і середньої заробітної плати розраховують за допомогою способу абсолютних різниць.

Фонд оплати праці у 2022 році збільшився на 2057 тис. грн в порівнянні з 2021 роком. Головним чинником зростання фонду оплати праці є зростання середньорічної заробітної плати на 1 працівника на 14,019 грн.

Аналіз співвідношення темпів зростання середньої заробітної плати та продуктивності праці здійснюють за допомогою аналітичної табл. 2.13, використовуючи результати попередніх розрахунків.

Таблиця 2.13

Аналіз співвідношення темпів зростання середньої заробітної плати та продуктивності праці

Показники	2021 рік	2022 рік	Індекс
1. Продуктивність праці 1-го штатного працівника облікового складу, грн	402825	568748	1,41
2. Середня заробітна плата 1-го штатного працівника облікового складу, грн	57962	71981	1,24

Співвідношення темпів продуктивності праці з розрахунку на 1-го штатного працівника облікового складу та зростання середньої заробітної плати становить 1,14 ($=1,41/1,24$). Це свідчить про те, що на кожен відсоток зростання середньої заробітної плати було отримано зростання продуктивності праці на

1,14 %. Це позитивно характеризує ефективність використання робочої сили. Коефіцієнт еластичності, який показує, на скільки відсотків зросла середня заробітна плата на кожний відсоток зростання продуктивності праці має бути меншим одиниці. В нашому випадку, він дорівнює 0,88.

2.3.3. Аналіз ефективності використання основних засобів

Аналіз наявності, складу, структури та руху основних засобів здійснюють за даними форми №2-ОЗ ІНВ (річна) «Звіт про наявність і рух необоротних активів, амортизацію та капітальні інвестиції» або форми №11-03 «Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)», форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та форми №5 «Примітки до річної фінансової звітності» за допомогою аналітичної табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Аналіз наявності та руху основних засобів

Основні засоби	Наявність на початок року		Надійшло у 2022 році, тис. грн	Вибуло у 2022 році, тис. грн	Наявність на кінець року	
	тис. грн	%			тис. грн	%
Усього по підприємству	83300	100	8200	1473	90027	100
в т.ч. за видами економічної діяльності:	83300	100	8200	1473	90027	100
- ОЗ основного виду діяльності						
- ОЗ інших видів діяльності	0	0	0	0	0	0

На кінець 2022 року вартість основних засобів зросла на 6727 тис. грн. Протягом року надійшло нових основних засобів на 8200 тис. грн. Підприємство здійснює оновлення основних засобів з нарощенням виробничого апарату.

У складі основних засобів лише основні засоби основного виду діяльності.

Аналіз стану основних засобів підприємства здійснюють, визначаючи такі показники, як коефіцієнт зносу і коефіцієнт придатності основних засобів на

початок і на кінець року, виходячи з даних першого розділу активу балансу підприємства «Необоротні активи» форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою аналітичної табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Аналіз стану основних засобів

Показники	На початок 2022 року	На кінець 2022 року	Відхилення
1. Первісна вартість основних засобів, тис. грн	83300	90027	6727
2. Знос основних засобів, тис. грн	46874	51968	5094
3. Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	36426	38059	1633
4. Коефіцієнт зносу основних засобів	0,5627	0,5772	0,0145
5. Коефіцієнт придатності основних засобів	0,4373	0,4228	-0,0145

Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець 2021 та 2022 років знаходить рівні, вищому за середній. Має тенденцію до зростання у 2022 році на 0,0145 п. Відповідно зменшується коефіцієнт придатності основних засобів, що свідчить про старіння виробничого апарату підприємства.

Аналіз структури основних засобів за основним видом діяльності здійснюють за даними розділу II форми №2-ОЗ ІНВ або форми №11-03 за допомогою аналітичної табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Аналіз структури основних засобів за основним видом діяльності

Показники	Наявність на кінець року, тис. грн		Структура, %	
	2021	2022	2021 рік	2022 рік
Усього основних засобів за основним видом діяльності	83300	90027	100,00	100,00
1. Будівлі, споруди та передавальні пристрої	49250	52318	59,12	58,11
2. Машини та обладнання	18258	20415	21,92	22,68
3. Транспортні засоби	8437	9251	10,13	10,28
4. Інструменти, прилади, інвентар	5418	6178	6,50	6,86
5. Інші основні засоби	1937	1865	2,33	2,07

У структурі основних засобів основного виду діяльності найбільша питома вага припадає на будівлі, споруди та передавальні пристрої (близько 60 %). Основні зміни у структурі основних засобів пов'язані з зростанням машин та обладнання, транспортних засобів.

Аналіз озброєності праці здійснюють на підставі даних форми №2-ОЗ ІНВ або форми №11-03, форми №1-ПВ та форми №1П-НПП за допомогою аналітичної табл. 2.17.

Таблиця 2.17

Аналіз озброєності праці

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн	79707	86663,5	6956,5	8,73
2. Середня річна вартість активної частини основних засобів (машин та обладнання), тис. грн	34178,5	35879,5	1701	4,98
3. Середня кількість працівників підприємства, осіб	157	155	-2	-1,27
4. Фондоозброєність праці, тис. грн/особу	507,7	559,1	51,4	10,13
5. Технічна озброєність праці, тис. грн/особу	217,7	231,5	13,8	6,33
6. Продуктивність праці 1-го штатного працівника облікового складу, грн	402825	568748	165923	41,19

Фондоозброєність та технічна озброєність праці у 2022 році зросли на 51,4 та 13,8 тис. грн на людину відповідно в порівнянні з 2021 роком. Це пов'язано з скороченням чисельності працівників та збільшенням вартості основних засобів підприємства.

Підприємство підвищує технічний рівень виробництва, підвищуючи продуктивність праці за рахунок механізації виробництва.

Аналіз використання основних засобів здійснюють на підставі результатів попередніх розрахунків та даних форми №1П-НПП за допомогою аналітичної табл. 2.18.

Аналіз використання основних засобів і впливу фондівдачі на динаміку обсягу продукції

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення		
			Всього	в т.ч. за рахунок	
				основних засобів	фондовіддачі
1. Обсяг продукції в порівнянних цінах, тис. грн	63243,6	88156	24912,4	5519,6	19392,8
2. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн	79707	86663,5	6956,5	5519,6	х
3. Фондовіддача, грн/грн	0,79	1,02	0,22	х	19392,8
4. Фондомісткість, грн/грн	1,26	0,98	-0,28	-	-

У 2022 році в порівнянні з 2021 роком зросла фондівдача на 0,22 грн, що свідчить про підвищення ефективності використання основних засобів підприємства. Підвищення фондівдачі привело до зростання обсягу виробленої продукції у порівнянних цінах на 19392,8 тис. грн. Збільшення вартості основних засобів на 6956, тис. грн також позитивно відобразилося на зростанні обсягу виробленої продукції на 5519,6 тис. грн. Найбільший вплив на зміну обсягу виробленої продукції здійснив інтенсивний чинник.

2.3.4. Аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів

Провести аналіз матеріалівдачі і матеріаломісткості, використовуючи дані форми №1-підприємництво, для чого складається аналітична табл. 2.19.

Таблиця 2.19

Вплив матеріалівдачі на динаміку реалізації продукції

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення*		
			Всього	в т.ч. за рахунок	
				матеріальних ресурсів	матеріалівдачі
1. Обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) без ПДВ, акцизу, тис. грн	68313	89057	20744	13994	6750
2. Матеріальні витрати, тис. грн	48030	57869	9839	13994	х
3. Матеріалівдача, грн/грн	1,42	1,54	0,12	х	6750
4. Матеріаломісткість, грн/грн	0,70	0,65	-0,05	х	х

* Вплив матеріалівдачі на зміну реалізації продукції розраховують за допомогою способу абсолютних різниць.

У 2022 році зросла вартість матеріальних витрат на 9839 тис. грн, що становить 20,5 %. Матеріаловіддача зросла на 0,12 грн на 1 грн реалізованої продукції, що свідчить про підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів. Відповідно у 2022 році знизилася матеріаломісткість продукції на 0,05 грн.

Зростання матеріаловіддачі привело до збільшення обсягу реалізованої продукції на 6750 тис. грн, а зростання матеріальних витрат – на 13994 тис. грн.

2.3.5. Аналіз собівартості продукції

Аналіз операційних витрат пов'язаних з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) здійснюють на підставі даних розділу II форми №1-підприємство за допомогою аналітичної табл. 2.20.

Таблиця 2.20

Аналіз операційних витрат за економічними елементами

Елементи витрат	2021 рік		2022 рік		Відхилення	
	тис. грн	%	тис. грн	%	абс.	%
1. Матеріальні витрати (за вирахуванням вартості зворотних відходів)	48030	71,07	57869	65,33	9839	20,49
2. Витрати на оплату праці	9100	13,46	11157	12,60	2057	22,60
3. Відрахування на соціальні заходи	2612	3,86	2719	3,07	107	4,10
4. Амортизація	3827	5,66	5101	5,76	1274	33,29
5. Інші операційні витрати	4016	5,94	11733	13,25	7717	192,16
Всього операційних витрат	67585	100	88579	100	20994	31,06

Операційні витрати підприємства у 2022 році в порівнянні з 2021 роком зросли на 20994 тис. грн (31,06 %). Це відбувається на тлі загального зростання обсягу виробленої продукції.

Виробництво ПП «Фірма «ГАРМАШ» є матеріаломістким, так як матеріальні витрати у структурі операційних витрат становлять близько 70 %.

Витрати на оплату праці у структурі займають другу позицію (близько 13 %).

Значні зміни у 2022 році спостерігаються в інших операційних витратах, які зросли на 7717 тис. грн, а у структурі на 7,31 п.

Аналіз витрат на 1 гривню реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) здійснюють за даними форми №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою аналітичної табл. 2.21 (за допомогою одного з двох методів відповідно до П(С)БО 16).

Таблиця 2.21

Аналіз витрат на 1 гривню реалізованої продукції

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	68313	89057	20744	30,37
2. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	51880	72444	20564	39,64
3. Адміністративні витрати, тис. грн	7751	7411	-340	-4,39
4. Витрати на збут, тис. грн	7954	8724	770	9,68
5. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	67585	88579	20994	31,06
6. Витрати на 1 гривню продукції, коп., виходячи:				
- із собівартості реалізованої продукції	75,9	81,3	5,4	7,11
- із повної собівартості продукції	98,93	99,46	0,53	0,53

У 2022 році в порівнянні з 2021 роком зросла виробнича собівартість реалізованої продукції на 39,64 %, при тому, що чистий дохід від реалізації продукції збільшився на 30,37 %. Зросли також витрати на збут на 770 тис. грн (9,68 %).

Такі зміни призвели до зростання витрат на 1 грн виробничої собівартості реалізованої продукції на 5,4 коп. та витрат на 1 грн повної собівартості продукції на 0,53 коп.

Витрати на 1 грн повної собівартості продукції наближаються до 1 грн, що засвідчує до збитковості операційної діяльності.

Аналіз собівартості 1 тонни конкретного виду продукції виконують за даними калькуляції 1 тонни конкретного виду продукції відповідного для даного підприємства складу статей калькуляції за допомогою аналітичної табл. 2.22.

Таблиця 2.22

Аналіз собівартості 1 тонни вареної ковбаси «Теляча»

Калькуляційні статті витрат ^{*)}	2021 рік			2022 рік			Відхилення суми витрат, грн
	Норма витрат	Ціна за одиницю, грн	Сума витрат, грн	Норма витрат	Ціна за одиницю, грн	Сума витрат, грн	
1. Сировина і матеріали	756	59	44604	756	61	46116	1512
2. Зворотні відходи (віднімаються)			0			0	0
3. Паливо та енергія на технологічні потреби	150	9,26	1389	150	12,42	1863	474
4. Основна заробітна плата	1,28	1516	1940,5	1,28	1917	2453,8	513,3
5. Додаткова заробітна плата			388,1			490,8	102,7
6. Відрахування на соціальне страхування			512,3			647,8	135,5
7. Загальновиробничі витрати			892			1019,0	127,0
8. Інші виробничі витрати			1215			1417,0	202,0
Виробнича собівартість			50940,9			54007,3	3066,4
9. Адміністративні витрати			7641,1			8101,1	460,0
10. Витрати на збут			10188,2			10801,5	613,3
11. Інші витрати			5094,1			5400,7	306,6
Повна собівартість			73864,3			78310,6	4446,3

*Залежно від галузі перелік калькуляційних статей може відрізнятися від наведеного.

Собівартість 1 тонни вареної ковбаси у 2022 році зросла на 4443,3 грн. Основні зміни відбулися в статті «сировина і матеріали», яка зросла на 1512 грн. Це відбулося на рахунок зростання цін на сировину та матеріали. Також зросли витрати за статтею «Основна заробітна плата» на 513,3 грн, що пов'язано зі зростанням середньої заробітної плати на підприємстві у 2022 році. За всіма іншими статтям також спостерігається зростання витрат на 1 тонну продукції.

2.3.6. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства

Фінансові результати діяльності підприємства виникають від таких видів його діяльності як основна операційна, інша операційна, фінансова та інша діяльність.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства до оподаткування здійснюють за даними форми №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою аналітичної табл. 2.23.

Таблиця 2.23

Аналіз формування і динаміки фінансових результатів діяльності підприємства

Показники	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	2021 рік		2022 рік		Відхилення	
		тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
1. Фінансовий результат від реалізації продукції	2000-2050-2130-2150	728	228,93	478	100	-250	-34,34
2. Фінансовий результат від іншої операційної діяльності	2120-2180	0	0	0	0	0	0,00
3. Фінансовий результат від операційної діяльності	2190 (2195)	728	x	478	x	-250	-34,34
4. Фінансовий результат від інвестиційної та фінансової діяльності	2200 + 2220 – 2250 – 2255	-410	-128,93	0	0	410	-100
5. Фінансовий результат від іншої діяльності	2240 – 2270	0	0	0	0	0	0
6. Фінансовий результат до оподаткування	2290 (2295)	318	100,00	478	100,00	160	50,31

У 2022 році в порівнянні з 2021 роком збільшився фінансовий результат до оподаткування на 160 тис. грн (50,31 %).

У 2021 році інвестиційна діяльність підприємства була збитковою, що призвело до зниження загальної суми фінансового результату. В 2022 році підприємство змогло ліквідувати збитки від інвестиційної діяльності. Найбільша питома вага у фінансовому результаті діяльності підприємства припадає на результат від операційної діяльності.

Аналіз доходів підприємства від усіх видів його діяльності спрямований на оцінку їх складу, структури та динаміки. Для вирішення цих завдань складається

аналітична табл. 2.24 за даними форми №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)».

Таблиця 2.24

Аналіз динаміки та структури доходів діяльності підприємства

Показники	Код рядка ф. №2	2021 рік.		2022 рік		Відхилення	
		Сума, тис. грн	Структура, %	Сума тис. грн	Структура%	Сума тис. грн гр.4-гр.2	%пунктів гр.5-гр.3
А	1	2	3	4	5	6	7
Операційна діяльність							
1.Чистий дохід від реалізації продукції	2000	68313	100,00	89057	100,00	20744	0
2.Інші операційні доходи	2120	0	0	0	0	0	0
3.Всього доходи операційної діяльності	х	68313	100,00	89057	100,00	20744	0
Інвестиційна, фінансова та інша діяльність							
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0	0	0	0	0
Інші фінансові доходи	2220	0	0	0	0	0	0
Інші доходи	2240	0	0	0	0	0	0
Всього доходів	х	0	0	0	0	0	0
Разом по підприємству	х	68313	100,00	89057	100,00	20744	х

У 2021 та 2022 роках підприємство отримало дохід лише від операційної діяльності. У 2022 році чистий дохід від реалізації продукції збільшився на 20744 тис. грн

Аналіз витрат від усіх видів діяльності підприємства спрямований на оцінку їх складу, структури та динаміки. Для вирішення цих завдань складається аналітична табл. 2.25.

Таблиця 2.25

Аналіз динаміки та структури витрат діяльності підприємства

Показники	Код рядка ф. №2	2021 рік		2022 рік		Відхилення	
		Сума тис. грн	Структура, %	Сума тис. грн	Структура, %	Сума тис. грн гр.4-гр.2	% пунктів гр.5-гр.3
А	1	2	3	4	5	6	7
Операційна діяльність							

Показники	Код рядка ф. №2	2021 рік		2022 рік		Відхилення	
		Сума тис. грн	Структура, %	Сума тис. грн	Структура, %	Сума тис. грн гр.4-гр.2	% пунктів гр.5-гр.3
А	1	2	3	4	5	6	7
1.Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	51880	76,76	72444	81,78	20564	5,48
2.Адміністративні витрати	2130	7751	11,47	7411	8,37	-340	-3,03
3.Витрати на збут	2150	7954	11,77	8724	9,85	770	-1,85
4.Інші операційні витрати	2180	0	0	0	0	0	0
Всього витрат операційної діяльності	х	67585	99,4	88579	100,00	20994	0,6
Інвестиційна, фінансова та інша діяльність							
5.Фінансові витрати	2250	410	0,60	0	0	-410	-0,60
6.Втрати від участі в капіталі	2255	0	0	0	0	0	0
7.Інші витрати	2270	0	0	0	0	0	0
Всього витрат	х	410	0,60	0	0	-410	-0,60
Разом по підприємству	х	67995	100,00	88579	100,00	20584	0

Витрати від операційної діяльності у 2022 році зросли в порівнянні з 2021 роком на 20994 тис. грн. В структурі операційних витрат найбільша питома вага припадає на виробничу собівартість реалізованої продукції, яка зросла у 2022 році на 5,48 п.

У 2021 році підприємство понесло витрати з фінансової діяльності на суму 410 тис. грн. У 2022 році підприємство не здійснювало фінансової діяльності, не мало доходів та витрат з неї.

Загальні витрати підприємства від усіх видів діяльності у 2022 році в порівнянні з 2021 роком зросли на 20584 тис. грн.

Аналіз фінансових результатів від основної операційної діяльності підприємства виконують за даними форми №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою аналітичної табл. 2.26.

Таблиця 2.26

Аналіз фінансового результату від основної операційної діяльності

Показники	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	2021 рік, тис. грн	2022 рік, тис. грн	Відхилення	
				тис. грн	%
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	68313	89057	20744	30,37
2. Собівартість реалізованої продукції	2050	51880	72444	20564	39,64
2. Адміністративні витрати	2130	7751	7411	-340	-4,39
4. Витрати на збут	2150	7954	8724	770	9,68
5. Фінансовий результат від основної операційної діяльності	2000-2050- -2130-2150	728	478	-250	-34,34

Фінансовий результат від операційної діяльності у 2022 році знизився на 250 тис. грн в порівнянні з 2021 роком. Це відбулося на рахунок перевищення темпів зростання собівартості продукції (31,06 %) над темпами зростання чистого доходу від реалізації продукції (30,37 %).

Частка зміни фінансового результату від основної операційної діяльності в 2022 році порівняно з 2021 роком утворилася за рахунок зміни обсягу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та за рахунок зміни собівартості продукції.

Суму додаткового фінансового результату від основної операційної діяльності, утворену за рахунок зростання обсягу чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), визначають множенням суми фінансового результату від основної операційної діяльності 2021 року на відсотки приросту обсягу чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – 222 тис. грн, а від зниження собівартості продукції – множенням економії від зниження витрат на 1 гривню чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на обсяг чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) 2022 року – $(0,9893 - 0,9946) \cdot 89057 = -472$ тис. грн.

Отже, головний ефект отримано за рахунок зростання чистого доходу від реалізації продукції.

Аналіз рентабельності продукції здійснюють, використовуючи дані форми №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», за допомогою аналітичної табл. 2.27.

Таблиця 2.27

Формування та динаміка рентабельності продукції

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	68313	89057	20744	30,37
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	51880	72444	20564	39,64
3. Валовий прибуток (збиток), тис. грн	16433	16613	180	1,10
4. Прибуток від реалізації продукції, тис. грн	728	478	-250	-34,34
5. Рентабельність продукції [як відношення валового прибутку до собівартості реалізованої продукції], %	31,68	22,93	-8,74	-
6. Рентабельність продукції [як відношення валового прибутку до чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг], %	24,06	18,65	-5,40	-

Рентабельність продукції у 2022 році знизилася в порівнянні з 2021 роком на 8,74 пр.п. Це відбулося за рахунок зниження суми валового прибутку та зростання витрат.

Рентабельність продажів продукції знизилася на 5,4 пр.п., що відбулося внаслідок зниження валового прибутку.

Аналіз рентабельності виробництва здійснюють за даними форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» і форми №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою аналітичної табл. 2.28.

Таблиця 2.28

Аналіз рентабельності виробництва

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Прибуток до оподаткування, тис. грн	318	478	160	50,31
2. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн	79707	86663,5	6956,5	8,73
3. Середня річна вартість оборотних активів, тис. грн	75329	86668,5	11339,5	15,05
4. Середня річна вартість виробничих засобів, тис. грн	155036	173332	18296	11,80
5. Рентабельність виробництва, %	0,21	0,28	0,07	x

Рентабельність виробництва як у 2021, так і у 2022 році знаходиться на дуже низькому рівні, але має тенденцію до зростання у 2022 році на 0,07 пр.п. Це відбулося за рахунок впливу основного чинника – прибутку до оподаткування.

2.3.7. Загальний аналіз фінансового стану підприємства

Аналіз динаміки валюти балансу здійснюють за даними форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою аналітичної табл. 2.29.

Таблиця 2.29

Аналіз динаміки валюти балансу

Показники	На початок року	На кінець року	% зміни
Валюта балансу, тис. грн:			
- 2021 року	105784	117550	111,12
- 2022 року	117550	130698	111,19

Валюта балансу підприємства має тенденцію зростання як у 2021, так і у 2022 році на 11,12 та 11,19 % відповідно.

Аналіз складу, структури та динаміки активів підприємства здійснюють за даними форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.30.

Таблиця 2.30

Аналіз складу, структури та динаміки активів підприємства

Показники	Код рядка	На початок 2022 року	На кінець 2022 року	Відхилення	
				абс.	%
Всього активів, тис. грн	1300	117550	130698	13148	11,19
1. Необоротні активи, тис. грн	1095	36611	38300	1689	4,61
- в % до активів		31,15	29,30	-1,84	х
2. Оборотні активи, тис. грн	1195	80939	92398	11459	14,16
- в % до активів		68,85	70,70	1,84	х
2.1. Запаси, тис. грн	1100, 1110	9715	14975	5260	54,14
- в % до оборотних активів		8,26	11,46	3,19	х
2.2. Кошти в розрахунках, тис. грн	1120÷1155	14662	15931	1269	8,66
- в % до оборотних активів		12,47	12,19	-0,28	х
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн	1160, 1165	35	102	67	191,4
- в % до оборотних активів		0,03	0,08	0,05	х
2.4. Інші оборотні активи, тис. грн	1170, 1190	56527	61390	4863	8,60
- в % до оборотних активів		48,09	46,97	-1,12	х

Показники	Код рядка	На початок 2022 року	На кінець 2022 року	Відхилення	
				абс.	%
– у тому числі витрати майбутніх періодів, тис. грн	1170	0	0	-	-
– в % до оборотних активів					
3. Необоротні активи утримувані для продажу, та групи вибуття, тис. грн	1200	0	0	-	-

У 2022 році у структурі активів підприємства відбулися такі зміни: зросла питома вага оборотних активів на 1,84 п., відповідно на цю величину зменшилася питома вага необоротних активів.

В оборотних активах найбільше зросла питома вага запасів – на 3,19 п.

Зросла сума грошових коштів та їх еквівалентів на кінець 2022 року на 67 тис. грн, що відобразилося у структурі оборотних активів (+0,05 п.).

Аналіз використання оборотного капіталу підприємства, який вкладено в його оборотні активи, здійснюють за даними форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та форми №2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» за допомогою табл. 2.31.

Таблиця 2.31

Аналіз використання оборотного капіталу підприємства, який вкладено в його оборотні активи

Показники	Код рядка	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
				абсолютне	відносне, %
1. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	Ф №2 р 2000	68313	89057	20744,0	30,37
2. Середньорічні залишки оборотних активів (оборотного капіталу), тис. грн	Ф №1 р 1195	75329	86668,5	11339,5	15,05
в т.ч.					
2.1. Запаси	р 1100	11660	12345	685,0	5,87
2.2. Кошти в розрахунках	1125÷1155	14077,5	15296,5	1219,0	8,66
2.3. Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	р 1160,1165	79,5	68,5	-11,0	-13,84
2.4. Інші оборотні активи	р 1170,1190	49512	58958,5	9446,5	19,08

Показники	Код рядка	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
				абсолютне	відносне, %
3. Кількість днів в періоді	х	360	360	0,0	0,00
4. Одноденна виручка тис. грн	х	189,8	247,4	57,6	30,37
5. Коефіцієнт оборотності, оборотів	х	0,9	1,0	0,1	13,31
6. Тривалість 1 обороту, днів	х	397,0	350,3	-46,6	-11,75
в т.ч.					
6.1. в запасах	х	61,4	49,9	-11,5	-18,79
6.2. в коштах в розрахунках	х	74,2	61,8	-12,4	-16,65
6.3. в грошових коштах	х	0,4	0,3	-0,1	-33,91
6.4. в інших оборотних коштах	х	260,9	238,3	-22,6	-8,66
7. Економія (надлишок) оборотних коштів, тис. грн	х		х	-46,6	х

У 2022 році в порівнянні з 2021 роком зросла одноденна виручка від реалізації продукції на 57,6 тис. грн.

Коефіцієнт оборотності у 2022 році збільшився на 0,1 оборот, а тривалість одного обороту зменшилася на 46,6 днів.

Тривалість одного обороту знизилася за всіма складовими оборотних активів: у запасах – на 11,5 днів, в коштах у розрахунках – на 12,4 дні, в грошових коштах – на 0,1 день, в інших оборотних активах – на 22,6 дні.

Внаслідок прискорення оборотності оборотних активів підприємство отримало їх економію у сумі 46,6 тис. грн.

Аналіз складу та динаміки джерел формування активів підприємства здійснюють за даними форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.32.

Таблиця 2.32

Аналіз складу та динаміки джерел формування активів підприємства

Показники	Код рядка	На початок 2022 року	На кінець 2022 року	Відхилення	
				абс.	%
Всього джерел формування активів, тис. грн	1900	117550	130698	13148	11,19
1. Власний капітал, тис. грн	1495	94953	109412	14459	15,23
– в % до усіх джерел		80,78	83,71	2,94	х

Показники	Код рядка	На початок 2022 року	На кінець 2022 року	Відхилення	
				абс.	%
1.1. Наявність власних оборотних коштів, тис. грн	1495 – 1095 або	58342	71112	12770	21,89
– в % до усіх джерел	1495 + 1595 – 1095	49,63	54,41	4,78	x
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн	1595	0	0	0	
– в % до усіх джерел		0	0	0	x
2.1. Довгострокові зобов'язання, тис. грн	1500÷1515	0	0	0	
– в % до усіх джерел	5	0	0	0	
2.2. Довгострокові забезпечення, тис. грн	1520, 1525	0	0	0	
– в % до усіх джерел		0	0	0	
3. Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн	1695	22597	21286	-1311	-5,80
– в % до усіх джерел		19,22	16,29	-2,94	x
3.1. Короткострокові зобов'язання, тис. грн	1600, 1610	12000	10800	-1200	-10,00
– в % до усіх джерел		10,21	8,26	-1,95	x
–в тому числі короткострокові кредити банків, тис. грн	1600	12000	10800	-1200	-10,00
– в % до усіх джерел		10,21	8,26	-1,95	x
3.2. Кредиторська заборгованість, тис. грн	1605, 1615÷1645	0	0	0	
– в % до усіх джерел	5	0	0	0	x
3.3. Поточні забезпечення, тис. грн	1660	0	0	0	
– в % до усіх джерел		0	0	0	x
3.4. Інші поточні зобов'язання	1665,1690	293	34	-259	-88,40
– в % до усіх джерел		0,25	0,03	-0,22	x
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття, тис. грн	1700	0	0	0	
– в % до усіх джерел		0	0	0	x

У 2022 році зросла сума пасивів підприємства на 13148 тис. грн. При цьому капітал підприємства збільшився на 14459 тис. грн, а поточні зобов'язання і забезпечення знизилися на 1311 тис. грн. Підприємство не має довгострокових зобов'язань.

В структурі поточних зобов'язань і забезпечення найбільша питома вага припадає на короткострокові зобов'язання. Підприємство зменшує суму короткострокових кредитів банку на 1200 тис. грн.

В цілому підприємство має стійку фінансову позицію.

2.3.8. Аналіз фінансової стійкості підприємства за відносними показниками

Для аналізу ступеню покриття запасів джерелами фінансування використовуються система відносних показників.

Аналіз фінансовій стабільності підприємства за відносними показниками здійснюється за даними форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за допомогою табл. 2.33.

Таблиця 2.33

Аналіз фінансової стабільності підприємства за відносними показниками

Показники	На початок 2021 року	На кінець 2021 року	На кінець 2022 року	Нормативне значення
1. Коефіцієнт автономії ($K_{авт}$)	0,817	0,808	0,837	більше 0,5
2. Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів ($K_{ф}$)	0,224	0,238	0,195	менше 1,0
3. Наявність власних оборотних коштів ($OK_{вл}$)	50367	58342	71112	збільшення
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу ($K_{ман}$)	0,583	0,614	0,650	0,4...0,6
5. Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами (K_3)	0,722	0,721	0,770	0,1

Коефіцієнт автономії знаходиться на досить високому рівні (перевищує нормативне значення), що свідчить про незалежність від позикового капіталу.

Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів знаходиться на рівні, меншому на 1,0, що відповідає стійкій позиції підприємства.

Коефіцієнт маневреності має тенденцію до зростання у 2022 році, що свідчить про мобільність власного капіталу.

Коефіцієнт забезпечення оборотних коштів власними оборотними коштами знаходиться на досить високому рівні і зростає на кінець 2022 року.

Всі показники підтверджують стійке фінансове становище підприємства.

Аналіз ліквідності підприємства за відносними показниками здійснюється за даними форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» за даними табл. 2.34.

Таблиця 2.34

Аналіз ліквідності підприємства за відносними показниками

Коефіцієнти ліквідності підприємства	Алгоритм розрахунку за кодом рядка	Норма	Розрахункові значення			Відхилення
			На початок 2021 року	На кінець 2021 року	На кінець 2022 року	
1. Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	1195+1200	= 2,0	3,603	3,582	4,341	0,759
	1695					
2. Коефіцієнт швидкої (критичної) ліквідності	1195+1200-	1,0	2,900	3,152	3,637	0,485
	-1100-1110					
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	1160+1165	> 0,2 [0,25... 0,35]	0,006	0,002	0,005	0,003
	1695					

Коефіцієнти поточної та швидкої ліквідності знаходяться на досить високому рівні, перевищують нормативні значення та мають тенденцію до зростання. Це свідчить про можливість підприємства вчасно розрахуватися по зобов'язанням.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності знаходиться на низькому рівні, що свідчить неможливість швидко за рахунок найбільш ліквідних активів здійснити розрахунок по зобов'язанням.

Таблиця 2.35

Результати економічного аналізу діяльності ПП Фірма «ГАРМАШ» в 2022 році порівняно з 2021 роком

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Обсяг продукції в натуральному виразі, т	435,5	560	124,5	28,59
2. Обсяг продукції в оптових цінах без ПДВ та акцизного збору*, тис. грн				
– у діючих оптових цінах	65213,3	88156	22942,7	35,18
– у порівнянних оптових цінах	63243,6	88156	24912,4	39,39
3. Середня оптова ціна за 1 тону продукції, грн	149744	157421	7677	5,13

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
4. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	68313	89057	20744,0	30,37
5. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	51880	72444	20564,0	39,64
6. Адміністративні витрати, тис. грн	7751	7411	-340,0	-4,39
7. Витрати на збут, тис. грн	7954	8724	770,0	9,68
8. Валовий прибуток, тис. грн	16433	16613	180,0	1,10
9. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	67585	88579	20994	31,06
10. Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, коп.	98,93	99,46	0,53	0,53
11. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн	318	478	160	50,31
в тому числі:	728	478	-250	-34,34
- від основної операційної діяльності	0	0	0	0
- від іншої операційної діяльності	-410	0	410	-100,00
- від фінансової діяльності	0	0	0	0
- від іншої діяльності	0	0	0	0
12. Податок на прибуток, тис. грн	57	86	29	50,88
13. Чистий прибуток, тис. грн	261	392	131	50,19
14. Матеріальні витрати, тис. грн	48030	57869	9839	20,49
15. Матеріаловіддача, грн/грн	1,42	1,54	0,12	8,20
16. Матеріаломісткість продукції, грн	0,70	0,65	-0,05	-7,58
17. Середня кількість працівників підприємства, осіб	157	155	-2	-1,27
18. Продуктивність праці одного працівника підприємства, тис. грн/особу	402,8	568,7	165,9	41,19
19. Фонд оплати праці штатних працівників підприємства, тис. грн	9100	11157	2057,0	22,60
20. Середня річна заробітна плата одного працівника підприємства, грн	57962	71981	14019	24,19
21. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн	79707	86663,5	6956,5	8,73
22. Фондовіддача, грн/грн	0,79	1,02	0,23	29,46
23. Фондорентабельність, %	0,33	0,45	0,12	x
24. Середня річна вартість оборотних активів, тис. грн	75329	86668,5	11339,5	15,05
25. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,9	1,0	0,1	13,31
26. Рентабельність продукції, %	24,06	18,65	-5,4	x
27. Рентабельність виробництва, %	0,21	0,28	0,07	x

У 2022 році в порівнянні з 2021 роком збільшився обсяг продукції у натуральному вираженні на 124,5 тонн (28,59 %). Збільшився обсяг виробленої продукції у діючих та порівнянних цінах на 35,18 та 39,39 % відповідно, а також чистий дохід від реалізації – на 30,37 %. На зростання показників діяльності

підприємства вплинули два чинники: зростання цін на одиницю продукції та збільшення обсягу виробленої продукції у натуральному вираженні.

У 2022 році в порівнянні з 2021 роком зросли витрати на виробництво продукції на 31,06 %. Перевищення темпів зростання витрат над темпами зростання доходів вплинуло на зниження фінансового результату від операційної діяльності, який знизився на 34,34 %.

Загальний прибуток підприємства збільшився на 160 тис. грн, а чистий прибуток – на 131 тис. грн.

Витрати на 1 грн реалізованої продукції у 2022 році зросли на 0,53 коп., що свідчить про зниження ефективності операційної діяльності.

Показники ефективності використання ресурсів підприємства підвищилися у 2022 році в порівнянні з 2021 роком: матеріаловіддача зросла на 8,2 %, коефіцієнт оборотності оборотних активів – на 13,31 %, фондівіддача – на 29,46 %, продуктивність праці – на 41,19 %. Підприємство ефективно використовує ресурси.

Рентабельність виробництва знаходиться на низькому рівні, але має тенденцію до зростання.

Негативним моментом є зниження рентабельності продукції у 2022 році на 5,4 пр.п.

Показники соціальної ефективності у 2022 році мають тенденцію до покращення. Так, середня заробітна плата на 1 працівника зросла на 24,19 %. У 2022 році збільшився показник руху робочої сили з приймання на 0,006 п., а плінність кадрів знаходиться на дуже низькому рівні. Співвідношення темпів продуктивності праці з розрахунку на 1-го штатного працівника та зростання середньої заробітної плати становить 1,14 що свідчить про те, що на кожен відсоток зростання середньої заробітної плати було отримано зростання продуктивності праці на 1,14 %. Це позитивно характеризує ефективність використання робочої сили.

Загалом підприємство має стійке фінансове положення, високі показники економічної та соціальної ефективності. Але слід звернути увагу підвищення фінансових результатів від операційної діяльності.

ВИСНОВКИ за Розділом 2

Ринок м'яса та м'ясних є важливою частиною продовольчого ринку і його розвиток розглядається як умова економічної незалежності країни. Україна має всі географічні та економічні умови, необхідні для розвитку ринку м'яса та м'ясних, але цей сегмент має багато проблем, які перешкоджають його ефективному розвитку.

У довоєнний період на вітчизняному ринку більшість підприємств м'ясопереробної промисловості знаходилося на території Дніпропетровської, Івано-Франківської, Харківської, Київської, Рівненської, Хмельницької та Львівської областей. Сьогодні в Україні внаслідок військових дій спостерігається тенденція до скорочення кількості м'ясопереробних підприємств. Так, станом на червень 2022 року працювало лише 75,8 % підприємств, так як інші зруйновані або закриті.

Конкуренція на ринку залишається високою. Майже 50 % ринку займають великі компанії, серед яких – «Глобинський м'ясокомбінат», «Бащинський», «Салтівський м'ясокомбінат», «Ятрань», «Алан» «Фаворит плюс», «Ювілейний», «М'ясна гільдія», «Кременчугм'ясо».

Продукти м'ясопереробки є популярними продуктами в Україні. Сегмент відрізняється великою кількістю гравців і широким асортиментом продукції. В основному, на ринку представлена продукція українського виробництва, так як українські виробники в більшості орієнтовані на внутрішній ринок.

Ковбасні вироби є важливою складовою харчування багатьох українців. Частки різних видів ковбасних виробів у споживанні українців становлять близько 25 %. Найбільш популярним на ринку ковбас є сегмент варених продуктів, їх перевагою є нижча ціна, ніж на напівкопчені, копчені та в'ялені вироби.

Серед найбільш важливих чинників, які впливають на сучасний стан ринку можна виділити сировинний чинник, стан логістичної інфраструктури, купівельна спроможність населення, вимоги воєнного часу до технологій тривалого зберігання продуктів тощо.

В роботі було проведено дослідження внутрішнього стану підприємства м'ясопереробної галузі України – ПП «Фірма «ГАРМАШ» за 2021-2022 рр.

У 2022 році в порівнянні з 2021 роком збільшився обсяг продукції у натуральному вираженні на 124,5 тонн (28,59 %). Збільшився обсяг виробленої продукції у діючих та порівнянних цінах на 35,18 та 39,39 % відповідно, а також чистий дохід від реалізації – на 30,37 %. На зростання показників діяльності підприємства вплинули два чинники: зростання цін на одиницю продукції та збільшення обсягу виробленої продукції у натуральному вираженні.

У 2022 році в порівнянні з 2021 роком зросли витрати на виробництво продукції на 31,06 %. Перевищення темпів зростання витрат над темпами зростання доходів вплинуло на зниження фінансового результату від операційної діяльності, який знизився на 34,34 %.

Загальний прибуток підприємства збільшився на 160 тис. грн, а чистий прибуток – на 131 тис. грн.

Витрати на 1 грн реалізованої продукції у 2022 році зросли на 0,53 коп., що свідчить про зниження ефективності операційної діяльності.

Показники ефективності використання ресурсів підприємства підвищилися у 2022 році в порівнянні з 2021 роком: матеріаловіддача зросла на 8,2 %, коефіцієнт оборотності оборотних активів – на 13,31 %, фондівіддача – на 29,46 %, продуктивність праці – на 41,19 %. Підприємство ефективно використовує ресурси.

Рентабельність виробництва знаходиться на низькому рівні, але має тенденцію до зростання.

Показники соціальної ефективності у 2022 році мають тенденцію до покращення. Так, середня заробітна плата на 1 працівника зросла на 24,19 %. У 2022 році збільшився показник руху робочої сили з приймання на 0,006 п., а

плинність кадрів знаходиться на дуже низькому рівні. Співвідношення темпів продуктивності праці з розрахунку на 1-го штатного працівника та зростання середньої заробітної плати становить 1,14 що свідчить про те, що на кожен відсоток зростання середньої заробітної плати було отримано зростання продуктивності праці на 1,14 %. Це позитивно характеризує ефективність використання робочої сили.

Загалом підприємство має стійке фінансове положення, високі показники економічної та соціальної ефективності. Але слід звернути увагу підвищення фінансових результатів від операційної діяльності.

РОЗДІЛ 3

ПРОЄКТ ЗАХОДУ З ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПП ФІРМА «ГАРМАШ»

3.1. Опис проєкту з виробництва нового продукту «Сардельки дієтичні»

У кваліфікаційній роботі в якості заходу, спрямованого на підвищення економічної та соціальної ефективності, запропоновано виробництво нового продукту «Сардельки дієтичні».

За технологією виготовлення сардельки дуже схожі на варені ковбаси. За органолептичними характеристиками сардельки відрізняються від варених ковбас меншим діаметром, однорідним тонкоподрібненим фаршем, ніжністю і соковитістю.

Пропаганда та популярність здорового способу життя зумовлює зміни у смаках споживачів. Все більше людей починають слідкувати за своїм харчуванням, підраховувати калорії та віддавати перевагу низькокалорійним продуктам з низьким вмістом холестерину та жирів. Альтернативою у м'ясних виробках на противагу свинині чи яловичині є куряче м'ясо. Саме з нього з додаванням спеціальних компонентів і планується виготовляти новий продукт «Сардельки дієтичні».

Слідкуючи за тенденціями переваг споживачів та ринку варених ковбас і сосисок в Україні можна зробити висновок, що новий продукт займе свою нішу на ринку та користуватиметься значним попитом.

Особливістю технології цих виробів є те, що приготування фаршу для них закінчується в кутері. Фарш для сардельок набивають автоматично дозованими шприцами у широкі яловичі і свинячі череві довжиною від 7 до 11 см, які перев'язують.

Сардельки виробляють з фіксованою масою. З додаванням ефірної олії розмарину у кількості 300 і 600 ч/млн. досягається захист молекули гема від деградації і в значній мірі інгібує ріст концентрації негемового заліза під час

холодильного зберігання (4°C, 60 діб). Скорочення частки жиру з 20 до 10,5 % у сардельках дієтичних зумовлює зниження енергетичної цінності і кількості холестерину. Використання заміни жиру (2 %) у вигляді цитрусових волокон або соєвого білкового концентрату призводить до зменшення вмісту холестерину. Дослідниками не виявлено різницю між сардельками, що включали цитрусові волокна або соєвий білковий концентрат.

В якості оболонки для сардельок пропонується їстівна оболонка ALFA, яка характеризується високою міцністю, еластичністю, бактеріальною чистотою, забезпечує відповідну стабільну форму і розмір під час формування. Virізняється від штучних непроникних оболонок високою паро- і газопроникністю, здатністю до термо- і самоусадки, підвищеною фаршестійкістю, натуральним «укусом» після термічної обробки.

Термообробку проводять у стаціонарних камерах для обсмажування і варіння, комбінованих і в термоагрегатах безперервної дії. У стаціонарних камерах сардельки обсмажують за температури 90-100°C протягом 30-50 хв. до почервоніння поверхні батонів і досягнення температури в середині не нижче 55°C. Обсмажені вироби варять за температури 75-85°C протягом 10-50 хв. до досягнення температури в центрі батончика $70 \pm 1^\circ\text{C}$. Після варіння їх охолоджують до температури $0 \dots 15^\circ\text{C}$.

Збільшення вмісту жиру у зразках сардельок зумовлює підвищення концентрації легких речовин. Протилежний ефект виявлений для 3-метилбутанала і етил-2-метилбутаноата, які вважаються більш полярними сполуками.

Технологія виготовлення сардельок дієтичного харчування відповідає традиційній технології виробництва варених ковбас. Тому при впровадженні цього проекту немає потреби у капітальних вкладеннях, спрямованих в основні засоби.

Особливістю рецептури сардельок дієтичних є основні сировина – м'ясо яловичини та курятини, які характеризуються низьким вмістом жиру та вологи.

При цьому необхідно зберегти всі органолептичні показники продукту та основну його характеристику – низько калорійність.

Рецептура виготовлення сарделенок дієтичних наведена у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Рецептура сарделенок дієтичних

Склад	В розрахунку на 100 кг сировини, кг
Філе куряче	50
Яловичина 1 сорт	30
Емульсія вершкова	15
Молоко сухе 25% жирності	5
Всього:	100
Вода	45
Сіль	2,2
Стабілізатор Гелеон 184 М	0,2
Комплексна добавка Молочна Del'Ar 10.07.105	1,5
Стабілізатор Гелеон 187 М	0,5
Ароматизатор М'ясо Фаворит Del'Ar 10.06.485	0,1
Нітрит натрію	0,007
Барвник	0,001
Всього:	149,3
Вихід продукту – оболонка ALFA	148%

Складові продукту:

– Комплексна добавка Молочна Del'Ar 10.07.105 – це комплексна смакова ароматична добавка для варених ковбасних виробів, сосисок та сарделенок. Надає ніжного смаку та аромату. Перевагами використання цієї добавки є покращення мікробіологічних характеристик готового продукту, забезпечення стабільної якості виробу, екстракти, що входять до складу добавки, надають виробу насиченого смаку та аромату.

– Ароматизатор М'ясо Фаворит Del'Ar 10.06.485 надає виробу вираженого аромату та смаку смаженого м'яса, а також легкої пікантності.

– Стабілізатор Гелеон 184 М та Гелеон 187 М – це багатофункціональна система, яка в якості рецептурного компоненту забезпечує густину продукту та ефективно емульгування жиру, попереджує жирові згустки в готовому виробі.

Обсяг виробництва сарделенок дієтичного харчування здійснюємо на основі визначення попиту та пропозиції їх на ринку Одеського району.

Попит визначаємо на основі чисельності населення Одеського району та раціональних норм споживання продуктів харчування.

Раціональна норма споживання м'ясних продуктів становить 73 кг на людину на рік, з них близько 15 % – становить споживання ковбасних виробів, отже близько 11 кг на рік.

У розрахунку на населення Одеського регіону (2267204 люд.) прогнозований попит на ковбасні вироби становить 25 тис. тонн на рік.

Враховуючи сучасну структуру споживання ковбасних виробів, наведену на рис. 3.1 (див. Розділ 2), визначаємо прогнозований попит на сосиски та сардельки.

Рис. 3.1. Структура ринку ковбасних виробів, %

Прогнозований попит на сосиски та сардельки в Одеському регіоні становить 8 тис. тонн на рік ($25 \text{ тис. т} \cdot 0,32$). За даними статистики у 2022 році було вироблено варених ковбасних виробів, сардельок та сосисок в Україні 165,25 тис. т, з яких на Одеський регіон припадає близько 7 тис. т, з яких дієтичних – 1 %. Попит у ковбасних виробках варених, сардельках та сосисках є повністю задоволений, але враховуючи зміну потреб населення у бажанні здорово харчуватися, визначимо прогнозований попит на дієтичні сосиски та сардельки.

На ринку ковбасних виробів високий рівень конкуренції. ТОП-15 виробників ковбасних виробів у 2023 році наведений у табл. 3.2 [27].

Таблиця 3.2

ТОП-15 виробників варених ковбасних виробів у 2023 році

Позиція	Назва	Бали	Бали %
1	Бащинський	16,92	100
2	Салтівський МК	10,11	59,8
3	Глобино	7,33	43,3
4	Ятрань	6,84	40,4
5	М'ясна Гільдія	5,67	33,5
6	Алан	5,67	33,5
7	Фарро	5,08	30,1
8	Добров	5,05	29,8
9	М'ясна Лавка	4,79	28,3
10	Самобранка	4,33	25,6
11	СпецЦех	4,03	23,8
12	Укрпромпочтач	4,01	23,7
13	Fitness Format	3,88	22,9
14	Ювілейний	3,78	22,4
15	Ранчо	3,64	21,5

Джерело: побудовано на основі [27]

За даними статистики близько 20 % населення надає перевагу дієтичним ковбасним виробам. Отже, прогнозований обсяг попиту на дієтичні сосиски та сардельки становить 16 тонн ($8 \text{ тис. тонн на рік} \cdot 0,2 \cdot 0,01$).

Таким чином, запланований обсяг виробництва дієтичних сардельок на ПП Фірма «ГАРМАШ» становить 16 тонн.

3.2. Розрахунок ефективності виробництва сардельок дієтичних

Розрахуємо собівартість 1 т нового продукту. У таблиці 3.3 наведено вартість сировини за рецептурою продукту за змінними витратами. Розрахунок наведено з урахуванням виходу продукту – 148 %.

Таблиця 3.3

Собівартість (прямі витрати) 1 т продукту

Найменування сировини та матеріалів	Витрати сировини на 1 т готового продукту, кг	Ціна за 1 кг, грн	Всього, грн
Філе куряче	333,33	126,9	42299,6
Яловичина 1 сорт	200,00	144,45	28890,0
Емульсія вершкова	100,67	150,525	15153,4
Молоко сухе 25% жирності	33,57	261,9	8792,0
Всього:	667,58		95134,9
Вода	302,16	39,825	12033,5
Сіль	14,77	6,8175	100,7
Стабілізатор Гелеон 184 М	1,34	407,7	546,3
Комплексна добавка Молочна Del'Ar 10.07.105	10,07	460,35	4635,7
Стабілізатор Гелеон 187 М	3,36	415,8	1397,1
Ароматизатор М'ясо Фаворит Del'Ar 10.06.485	0,67	384,75	257,8
Нітрит натрію	0,05	316,575	15,8
Барвник	0,01	846,45	8,5
Оболонка ALFA	0,34	928,8	315,8
Всього:	1 000,00		114446,1
Електроенергія, кВт на 1 кг	3200	6,58	21056,0
ВСЬОГО			135502,1

У таблиці 3.4 наведено розрахунок постійних витрат на виробництво нового продукту. Так як 5 % виробничої потужності обладнання прогнозується на виробництво сардельок дієтичних, то така ж частка постійних витрат припадає на собівартість нового продукту ($=5101 \cdot 0,05$). Адміністративні витрати взяті як 25 % від фонду заробітної плати обслуговуючого персоналу ($=270,3 \cdot 0,25$).

Заробітна плата працівникам буде підвищена на 85 % від 2,85 % ($16/560=0,0285$) приросту обсягу виробництва нового продукту.

Таким чином, додатковий фонд основної заробітної плати становитиме

$$11157 \cdot 0,85 \cdot 0,0285 = 270,3 \text{ тис. грн}$$

Додаткова заробітна плата становить 15 % від основної заробітної плати – 40,5 тис. грн.

Відрахування на соціальні заходи становить 22 % від основної та додаткової заробітної плати – 68,4 тис. грн.

Таблиця 3.4

Розрахунок постійних витрат на виробництво нового продукту

Стаття	Сума, тис. грн
Основна і додаткова заробітна плата робітників	310,5
Відрахування ЕСВ	68,4
Амортизація, ремонт, обслуговування обладнання	255,1
Адміністративні витрати	67,6
Всього	701,6

Загальна собівартість нового продукту наведена в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Розрахунок собівартості та оптової ціни нової продукції

Показник	Значення
Обсяг виробництва, т	16
Змінні витрати, тис. грн	2168,0
Постійні витрати, тис. грн	701,6
Повна собівартість, тис. грн	2869,6
Собівартість 1 кг, грн	179,3
Рентабельність, % (10 %)	17,9
Оптова ціна 1 кг, грн	197,2
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	3155,2

Зведенні розрахунки ефективності проекту наведені у таблиці 3.6.

Для реалізації запропонованого заходу потрібні інвестиції в оборотні кошти на суму 153,3 тис. грн. Оборотні кошти розраховуємо на 1 місяць роботи таким чином, змінні витрати за рік розділимо на 12 ($=2168/12$), що становить 180,7 тис. грн.

Таблиця 3.6

Ефективність впровадження нового продукту «Сардельки дістичні»

Показник	Значення
Капітальні витрати, тис. грн	180,7
Обсяг виробництва, т	16
Ціна за 1 т, тис грн	197,2
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	3155,2
Собівартість продукції, тис. грн	2869,6
Прибуток підприємства, тис. грн	285,6
Податок на прибуток, тис. грн (18 %)	51,4
Чистий прибуток, тис. грн.	234,2
Термін окупності, років	=180,7/234,2=0,8

Таким чином, виробництво дістичних сардельок на ПП Фірма «ГАРМАШ» є доцільним та економічно обґрунтованим, так як інвестиції на суму 180,7 тис. грн окупуються в економічно обґрунтований термін – 1 рік. Підприємство збільшує обсяг виробництва нової продукції на 16 тонн, отримує додатковий прибуток на суму 234,2 тис. грн.

Після проведення всіх розрахунків можна зробити висновок, що при впровадженні на підприємстві цього заходу матимемо позитивний ефект, який відобразився у економічних та соціальних показниках ефективності.

Прийняття до реалізації запропонованих заходів дозволить підприємству збільшити свої виробничі потужності та розширити асортимент, зайняти нову нішу на ринку та підвищити конкурентоспроможність. Для розвитку підприємства можна запропонувати надалі оновлювати основні засоби, обираючи надійне, якісне та відповідаюче європейським стандартам обладнання. Для закріплення репутації надійного виробника необхідно налагоджувати систему контролю за якістю на кожному етапі виробництва – від контролю сировини до контролю готового продукту, що потрапляє на полиці магазинів.

3.3. Вплив заходу на показники виробничо-господарської діяльності ПП Фірма «Гармаш»

Вплив запропонованих заходів на основні показники діяльності ПП Фірма «ГАРМАШ» представимо у таблиці 3.7.

Вплив запропонованих заходів на основні показники діяльності підприємства

№ п/ п	Найменування заходу	Інвестиції, тис. грн			Зміни показників діяльності підприємства (+,-)									
		Всього	В тому числі:		Реалізована продукція тис. Грн	Собівартість, тис. грн					Чистий прибуток, тис.г рн	Чисельність працюючих, чол..	Термін окупності, років	
			Основні фонди	Оборотні активи		Всього	У тому числі:							
							Матеріальні витрати	Оплата праці	Відрахування на соціальні заходи	Амортизаційні відрахування				Інші операційні витрати
1	Виробництво нового продукту «Дієтичні сардельки»	180,7	-	180,7	+3155,2	+2869,6	+2168	+310,5	+68,4	-	+322,8	+234,2	-	0,8

**Основні техніко-економічні показники діяльності ПП Фірма
«Гармаш» до та після впровадження проекту**

Показники	2022 рік	проект	Відхилення	
			абс.	%
1. Обсяг продукції в натуральному виразі, т	560	576	16	2,86
2. Обсяг продукції в оптових цінах без ПДВ та акцизного збору*, тис. грн	88156	91311,2	3155,2	3,58
– у діючих оптових цінах				
– у порівнянних оптових цінах	88156	90674,7	2518,74	2,86
3. Середня оптова ціна за 1 тону продукції, грн	157421	158526	1105,4	0,70
4. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	89057	92212,2	3155,2	3,54
5. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	72444	74544,8	2100,8	2,90
6. Адміністративні витрати, тис. грн	7411	7478,2	67,2	0,91
7. Витрати на збут, тис. грн	8724	8724	0	0
8. Валовий прибуток, тис. грн	16613	17667,4	1054,4	6,35
9. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	88579	90747	2168	2,45
10. Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, коп.	99,46	98,41	-1,05	-1,06
11. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн	478	800,8	322,8	67,53
в тому числі:				
- від основної операційної діяльності	478	800,8	322,8	67,53
- від іншої операційної діяльності	0	0	0	0
- від фінансової діяльності	0	0	0	0
- від іншої діяльності	0	0	0	0
12. Податок на прибуток, тис. грн	86	174,6	88,6	103,02
13. Чистий прибуток, тис. грн	392	626,2	234,2	59,74
14. Матеріальні витрати, тис. грн	57869	60037	2168	3,75
15. Матеріаловіддача, грн/грн	1,52	1,52	0	0
16. Матеріаломісткість продукції, грн	0,66	0,66	0	0
17. Середня кількість працівників підприємства, осіб	155	155	0	0
18. Продуктивність праці одного працівника підприємства, тис. грн/особу	568,75	585,00	16,25	2,86
19. Фонд оплати праці штатних працівників підприємства, тис. грн	11157	11467,5	310,5	2,78
20. Середня річна заробітна плата одного працівника підприємства, грн	71981	73983,9	2002,9	2,78

Показники	2022 рік	проект	Відхилення	
			абс.	%
21. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн	86663,5	86663,5	0	0
22. Фондовіддача, грн/грн	1,02	1,05	0,03	2,58
23. Фондорентабельність, %	0,45	0,72	0,27	x
24. Середня річна вартість оборотних активів, тис. грн	86668,5	86849,2	180,7	0,21
25. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,03	1,06	0,03	3,33
26. Рентабельність продукції, %	18,65	19,09	0,44	x
27. Рентабельність виробництва, %	0,28	0,36	0,08	x

У проектному періоді в порівнянні з 2022 роком збільшився обсяг продукції у натуральному вираженні на 16 тонн (2, 86 %). Збільшився обсяг виробленої продукції у діючих та порівнянних цінах на 3,58 та 2,86 % відповідно, а також чистий дохід від реалізації – на 3,54 %. На зростання показників діяльності підприємства вплинули два чинники: зростання середньої ціни одиниці продукції та збільшення обсягу виробленої продукції на 16 тонн.

У проектному періоді зросли витрати на виробництво продукції на 2,9 %. Перевищення темпу зростання чистого доходу від реалізації над темпом зростання витрат привело до отримання позитивного фінансового результату – зростання валового прибутку на 6,35 %. При цьому витрати за 1 грн реалізованої продукції у проекті знизилися на 1,05 коп., що свідчить про підвищення ефективності операційної діяльності.

Загальний прибуток підприємства збільшився на 322,8 тис. грн, а чистий прибуток – на 234,2 тис. грн.

Показники ефективності використання ресурсів підприємства підвищилися у проектному періоді в порівнянні з 2022 роком: коефіцієнт оборотності оборотних активів – на 3,33 %, фондовіддача – на 2,58 %, продуктивність праці – на 2,86 %. Підприємство ефективно використовує ресурси.

Рентабельність продукції та виробництва зросла на 0,44 та 0,08 п.п.

Таблиця 3.9

Показники соціальної ефективності виробничої діяльності

Показники	2022	Проект	Відхилення	
			абс.	%
Середня річна заробітна плата одного працівника підприємства, грн	71981	73983,9	2002,9	2,78
Продуктивність праці одного працівника підприємства, тис. грн/особу	568,75	585,00	16,25	2,86
Працевісткість, люд.-год./тис. грн	3,367	3,253	-0,114	-3,385
Відношення продуктивності праці до середньої річної заробітної плати одного працівника, %/%	1,029			
Еластичність заробітної плати, %/%	0,97			

Показники соціальної ефективності у проектному періоді покращилися. Так, середня заробітна плата на 1 працівника зросла на 2,78 %. Співвідношення темпів продуктивності праці з розрахунку на 1-го штатного працівника та зростання середньої заробітної плати становить 1,029 що свідчить про те, що на кожен відсоток зростання середньої заробітної плати було отримано зростання продуктивності праці на 2,9 %. Це позитивно характеризує ефективність використання робочої сили.

Підприємство після впровадження заходу покращила показники економічної та соціальної ефективності.

ВИСНОВКИ за Розділом 3

Для покращення показників економічної та соціальної ефективності було запропоновано захід з виробництва дієтичний сардельок. виробництво дієтичних сардельок на ПП Фірма «ГАРМАШ» є доцільним та економічно обґрунтованим, так як інвестиції на суму 180,7 тис. грн окуповуються в економічно обґрунтований термін – 1 рік. Підприємство збільшує обсяг виробництва нової продукції на 16 тонн, отримує додатковий прибуток на суму 234,2 тис. грн.

Після проведення всіх розрахунків можна зробити висновок, що при впровадженні на підприємстві цього заходу матимемо позитивний ефект, який відобразився у економічних та соціальних показниках ефективності.

Прийняття до реалізації запропонованих заходів дозволить підприємству збільшити свої виробничі потужності та розширити асортимент, зайняти нову нішу на ринку та підвищити конкурентоспроможність.

У проєктному періоді в порівнянні з 2022 роком збільшився обсяг продукції у натуральному вираженні на 16 тонн (2,86 %). Збільшився обсяг виробленої продукції у діючих та порівнянних цінах на 3,58 та 2,86 % відповідно, а також чистий дохід від реалізації – на 3,54 %. На зростання показників діяльності підприємства вплинули два чинники: зростання середньої ціни одиниці продукції та збільшення обсягу виробленої продукції на 16 тонн.

У проєктному періоді зросли витрати на виробництво продукції на 2,9 %. Перевищення темпу зростання чистого доходу від реалізації над темпом зростання витрат привело до отримання позитивного фінансового результату – зростання валового прибутку на 6,35 %. При цьому витрати за 1 грн реалізованої продукції у проєкті знизилися на 1,05 коп., що свідчить про підвищення ефективності операційної діяльності.

Загальний прибуток підприємства збільшився на 322,8 тис. грн, а чистий прибуток – на 234,2 тис. грн.

Показники ефективності використання ресурсів підприємства підвищилися у проєктному періоді в порівнянні з 2022 роком: коефіцієнт оборотності оборотних активів – на 3,33 %, фондоддача – на 2,58 %, продуктивність праці – на 2,86 %. Підприємство ефективно використовує ресурси.

Показники соціальної ефективності у проєктному періоді покращилися. Так, середня заробітна плата на 1 працівника зросла на 2,78 %. Співвідношення темпів продуктивності праці з розрахунку на 1-го штатного працівника та зростання середньої заробітної плати становить 1,029, що свідчить про те, що на кожен відсоток зростання середньої заробітної плати було отримано зростання продуктивності праці на 2,9 %. Це позитивно характеризує ефективність використання робочої сили. Підприємство після впровадження заходу покращило показники економічної та соціальної ефективності.

ВИСНОВКИ

Поняття ефективності виробництва (продуктивності системи) має поліморфний характер і по-різному застосовується для аналітичних оцінок та управлінських рішень.

Визначено, що потрібно чітко розмежовувати поняття ефекту й ефективності, розуміючи під першим результат заходу, а під другим – співвідношення ефекту і витрат, які його викликали.

За наслідками отриманих результатів виділяють такі види ефективності, як економічна, соціальна та соціально-економічна ефективність.

Економічна ефективність – це досягнення найбільших результатів за найменших затрат живої та уречевленої праці. Економічна ефективність є конкретною формою дії закону економії часу. За капіталістичного способу виробництва узагальнюючий показник економічної ефективності – це норма прибутку. Конкретнішими показниками економічної ефективності є продуктивність і фондомісткість праці, фондівіддача і фондомісткість продукції, матеріалівіддача і матеріаломісткість продукції, економічна ефективність капітальних вкладень, нової техніки, енергомісткість продукції та ін.

Соціальна ефективність полягає у скороченні тривалості робочого тижня та зміни, збільшенні кількості нових робочих місць та рівня зайнятості людей, покращення умов праці та побуту, стану довкілля, безпеки життя тощо. Соціальні наслідки виробництва можуть бути як позитивними, так і негативними (безробіття, посилення інфляції, погіршення екологізації виробництва чи діяльності). Форми прояву соціальної ефективності пов'язані з отриманням соціальних ефектів: поліпшення умов праці, зростання життєвого рівня народу, поліпшення екологічних параметрів, збільшення тривалості життя людей та ін. Соціальні наслідки виробництва можуть бути не лише позитивними, а й негативними (збільшення безробіття, посилення інфляції, погіршення екологічних показників).

Форми прояву соціально-економічної ефективності зумовлені намаганням отримати максимальний економічний ефект при заданих параметрах соціального характеру.

Чинників зростання ефективності виробництва доцільно класифікувати за такими ознаками, як джерелами підвищення, які надають змогу визначати основні шляхи для підвищення ефективності; напрямками розвитку та вдосконалення виробництва; місцем реалізації в системі управління виробництвом – внутрішньогосподарські (працівники, технологія, матеріали та енергія, стиль управління тощо) та зовнішні (державна соціально-економічна політика, розвиток інфраструктури тощо).

Головними внутрішніми та зовнішніми чинниками підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання є технологія, устаткування, матеріали та енергія, вироби, працівники, організація і системи, методи роботи, стиль управління, державна економічна та соціальна політика, інституціональні механізми, інфраструктура та структурні зміни у суспільстві.

Визначальними напрямками є прискорення науково-технічного та організаційного прогресу (підвищення техніко-технологічного рівня виробництва, удосконалення структури виробництва, організаційних систем управління, форм і методів організації діяльності, її планування та мотивації); підвищення якості й конкурентоспроможності продукції (послуг) тощо.

Найбільш суттєвими факторами успіху промислового підприємства залишаються зниження питомих витрат виробництва та реалізації продукції, розробка і організація випуску та збуту нових конкурентоспроможних видів товарів або послуг. Ефективність і дієвість цих факторів визначатимуться новими видами сировини та напівфабрикатів, наявністю відповідного технологічного парку обладнання, сучасної інформаційної бази і спеціалістів відповідного рівня професійної підготовки.

Ринок м'яса та м'ясних продуктів є важливою частиною продовольчого ринку і його розвиток розглядається як умова економічної незалежності країни. Україна має всі географічні та економічні умови, необхідні для розвитку ринку

м'яса та м'ясних продуктів, але цей сегмент має багато проблем, які перешкоджають його ефективному розвитку.

У довоєнний період на вітчизняному ринку більшість підприємств м'ясопереробної промисловості знаходилося на території Дніпропетровської, Івано-Франківської, Харківської, Київської, Рівненської, Хмельницької та Львівської областей. Сьогодні в Україні внаслідок військових дій спостерігається тенденція до скорочення кількості м'ясопереробних підприємств. Так, станом на червень 2022 року працювало лише 75,8 % підприємств, так як інші зруйновані або закриті.

Конкуренція на ринку залишається високою. Майже 50 % ринку займають великі компанії, серед яких – «Глобинський м'ясокомбінат», «Бащинський», «Салтівський м'ясокомбінат», «Ятрань», «Алан» «Фаворит плюс», «Ювілейний», «М'ясна гільдія», «Кременчугм'ясо».

Продукти м'ясопереробки є популярними продуктами в Україні. Сегмент відрізняється великою кількістю гравців і широким асортиментом продукції. В основному, на ринку представлена продукція українського виробництва, так як українські виробники в більшості орієнтовані на внутрішній ринок.

Ковбасні вироби є важливою складовою харчування багатьох українців. Частки різних видів ковбасних виробів у споживанні українців становлять близько 25 %. Найбільш популярним на ринку ковбас є сегмент варених продуктів, їх перевагою є нижча ціна, ніж на напівкопчені, копчені та в'ялені вироби.

Серед найбільш важливих чинників, які впливають на сучасний стан ринку можна виділити сировинний чинник, стан логістичної інфраструктури, купівельна спроможність населення, вимоги воєнного часу до технологій тривалого зберігання продуктів тощо.

В роботі було проведено дослідження внутрішнього стану підприємства м'ясопереробної галузі України – ПП «Фірма «ГАРМАШ» за 2021-2022 рр.

У 2022 році в порівнянні з 2021 роком збільшився обсяг продукції у натуральному вираженні на 124,5 тонн (28,59 %). Збільшився обсяг виробленої

продукції у діючих та порівнянних цінах на 35,18 та 39,39 % відповідно, а також чистий дохід від реалізації – на 30,37 %. На зростання показників діяльності підприємства вплинули два чинники: зростання цін на одиницю продукції та збільшення обсягу виробленої продукції у натуральному вираженні.

У 2022 році в порівнянні з 2021 роком зросли витрати на виробництво продукції на 31,06 %. Перевищення темпів зростання витрат над темпами зростання доходів вплинуло на зниження фінансового результату від операційної діяльності, який знизився на 34,34 %.

Загальний прибуток підприємства збільшився на 160 тис. грн, а чистий прибуток – на 131 тис. грн.

Витрати на 1 грн реалізованої продукції у 2022 році зросли на 0,53 коп., що свідчить про зниження ефективності операційної діяльності.

Показники ефективності використання ресурсів підприємства підвищилися у 2022 році в порівнянні з 2021 роком: матеріаловіддача зросла на 8,2 %, коефіцієнт оборотності оборотних активів – на 13,31 %, фондівіддача – на 29,46 %, продуктивність праці – на 41,19 %. Підприємство ефективно використовує ресурси.

Рентабельність виробництва знаходиться на низькому рівні, але має тенденцію до зростання.

Показники соціальної ефективності у 2022 році мають тенденцію до покращення. Так, середня заробітна плата на 1 працівника зросла на 24,19 %. У 2022 році збільшився показник руху робочої сили з приймання на 0,006 п., а плинність кадрів знаходиться на дуже низькому рівні. Співвідношення темпів продуктивності праці з розрахунку на 1-го штатного працівника та зростання середньої заробітної плати становить 1,14 що свідчить про те, що на кожен відсоток зростання середньої заробітної плати було отримано зростання продуктивності праці на 1,14 %. Це позитивно характеризує ефективність використання робочої сили.

Загалом підприємство має стійке фінансове положення, високі показники економічної та соціальної ефективності. Але слід звернути увагу підвищення фінансових результатів від операційної діяльності.

Для покращення показників економічної та соціальної ефективності було запропоновано захід з виробництва дієтичний сардельок. виробництво дієтичних сардельок на ПП Фірма «ГАРМАШ» є доцільним та економічно обґрунтованим, так як інвестиції на суму 180,7 тис. грн окупуються в економічно обґрунтований термін – 1 рік. Підприємство збільшує обсяг виробництва нової продукції на 16 тонн, отримує додатковий прибуток на суму 234,2 тис. грн.

Після проведення всіх розрахунків можна зробити висновок, що при впровадженні на підприємстві цього заходу матимемо позитивний ефект, який відобразився у економічних та соціальних показниках ефективності.

Прийняття до реалізації запропонованих заходів дозволить підприємству збільшити свої виробничі потужності та розширити асортимент, зайняти нову нішу на ринку та підвищити конкурентоспроможність.

У проєктному періоді в порівнянні з 2022 роком збільшився обсяг продукції у натуральному вираженні на 16 тонн (2, 86 %). Збільшився обсяг виробленої продукції у діючих та порівнянних цінах на 3,58 та 2,86 % відповідно, а також чистий дохід від реалізації – на 3,54 %. На зростання показників діяльності підприємства вплинули два чинники: зростання середньої ціни одиниці продукції та збільшення обсягу виробленої продукції на 16 тонн.

У проєктному періоді зросли витрати на виробництво продукції на 2,9 %. Перевищення темпу зростання чистого доходу від реалізації над темпом зростання витрат привело до отримання позитивного фінансового результату – зростання валового прибутку на 6,35 %. При цьому витрати на 1 грн реалізованої продукції у проєкті знизилися на 1,05 коп., що свідчить про підвищення ефективності операційної діяльності.

Загальний прибуток підприємства збільшився на 322,8 тис. грн, а чистий прибуток – на 234,2 тис. грн.

Показники ефективності використання ресурсів підприємства підвищилися у проєктному періоді в порівнянні з 2022 роком: коефіцієнт оборотності оборотних активів – на 3,33 %, фондівдача – на 2,58 %, продуктивність праці – на 2,86 %. Підприємство ефективно використовує ресурси.

Показники соціальної ефективності у проєктному періоді покращилися. Так, середня заробітна плата на 1 працівника зросла на 2,78 %. Співвідношення темпів продуктивності праці з розрахунку на 1-го штатного працівника та зростання середньої заробітної плати становить 1,029 що свідчить про те, що на кожен відсоток зростання середньої заробітної плати було отримано зростання продуктивності праці на 2,9 %. Це позитивно характеризує ефективність використання робочої сили. Підприємство після впровадження заходу покращила показники економічної та соціальної ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійко В.С., Артемьева Я.В. Ефективність як економічна категорія. Матеріали міжн. наук.-практ. конф. «Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклики глобального світу» (19-20 квітня). 2017. Т.3. С. 239-248.
2. Мочерний С.В. Основи економічних знань. К: Академія, 2000. 303 с.
3. Жнякін Б.О., Краснова В.В. Економіка підприємства: навч. посібн. для вузів. Донецьк: Альфа-прес, 2005. 160с.
4. Мельник Л.Г., Корінцева О.Л. Економіка підприємства: Навч. посібн. для вузів. Суми: Університетська книга, 2004. 416 с.
5. Салига К.С. Ефективність господарської діяльності підприємства: монографія. Запоріжжя: ЗЦНТІ, 2005. 180 с.
6. Череп А.В., Стрілець Є.М. Ефективність як економічна категорія. Ефективна економіка. 2013. №1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1727> (дата звернення 01.03.2024).
7. Безугла В.О., Постіл І.І., Шаповал Л.П. Страхування: навч. посібн. для студентів вищих навчальних вузів. Київ: Центр учбової літератури», 2008. 680 с.
8. Перерва П.Г., Кравчук А.В. Ефективність як економічна категорія. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2018. № 15(1291). С. 137-143.
9. Щербатюк В.В. Суть ефективності як економічної категорії. Економіка і організація управління. 2016. Вип. 4 (24). С. 390-395.
10. Міценко Н.Г. Економічне оцінювання соціальної ефективності локальних інтегрованих систем. *Механізм регулювання економіки*. 2012. № 3. С. 66-76.
11. Перекрест Т.В. Методологія оцінювання ефективності діяльності підприємства. *Держава та регіони*. 2011. № 4. С. 130-136.
12. Гречухін А.С., Гречко А.В. Методи оцінки ефективності виробничої діяльності підприємств. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2016. Вип. 10. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/22485>

13. Літковець Ю. Оцінювання ефективності виробництва: аналіз підходів. Соціально-економічні проблеми і держава. 2013. Вип. 2 (9). С. 89-97.
14. Мельник Ю.О. Управління ефективністю виробництва на підприємствах з переробки плодоовочевої продукції: дис... канд. екон. наук: 08.00.04. Тернопіль: ТНЕУ, 2008. 241 с.
15. Кулаковська Т.А., Склярчук І.Д. Сучасний стан та тенденції розвитку м'ясопереробної галузі України. Причорноморські економічні студії. Випуск 83/2023. С.45-52.
16. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 14.04.2024)
17. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (2010–2021). URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/pssg/orpsg_ek_2010_2021_ue.xlsx (дата звернення: 12.04.2024)
18. Український ринок м'яса і ковбаси. URL: <https://koloro.ua/ua/blog/issledovaniya/ukrainskiyru-nok-myasa-i-kolbasyanaliz.html> (дата звернення: 29.04.2024)
19. Дос'є компанії ПП Фірма «ГАРМАШ». URL: https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/company_details/25036281/ (дата звернення 25.03.2024)
20. Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни «Методика економічного аналізу діяльності підприємства» для здобувачів вищої освіти ступеню «Бакалавр» спеціальності 051 «Економіка», ОПП «Економіка підприємства» / Укл. Н.М. Купріна, О.П. Антонюк, Т.М. Ступницька, Х.О. Баранюк, Т.А. Кулаковська. Одеса, ОНТУ, 2023. 38 с.
21. Форма №1. Баланс (Звіт про фінансовий стан) на 31 грудня 2021 року. ПП Фірма «ГАРМАШ»
22. Форма №1. Баланс (Звіт про фінансовий стан) на 31 грудня 2022 року. ПП Фірма «ГАРМАШ»

23. Форма №2. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за 2021 рік. ПП фірма «ГАРМАШ»

24. Форма №2. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за 2022 рік. ПП фірма «ГАРМАШ»

25. Форма №5. Примітки до річної фінансової звітності за 2021 рік. ПП фірма «ГАРМАШ»

26. Форма №5. Примітки до річної фінансової звітності за 2022 рік. ПП фірма «ГАРМАШ»

27. ТОП-15 виробників ковбасних виробів. URL: <https://uba.top/sauseges/>
(дата звернення 30.05.2024)

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет

ННІ прикладної економіки і менеджменту ім. Г.Е. Вейнштейна
Кафедра економіки промисловості
Ступінь вищої освіти – перший (бакалавр)
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма «Економіка підприємства»

ДОДАТКИ
ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА
на тему «Підвищення економічної і соціальної ефективності
ПП «Гармаш»

Здобувача _____ Кучер І.Ю.

Керівник _____ проф. Замлинський В.А.

Одеса – 2024 рік

ДОДАТОК А

Таблиця 1

Трактування категорії «ефективність» в роботах деяких авторів

Автор	Трактування категорії «ефективність»
Мочерний С.В.	Ефективність – це здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат. Ефективність розкриває характер причинно-наслідкових зв'язків виробництва. Вона показує не сам результат, а те якою ціною він був досягнутий. Тому ефективність найчастіше характеризується відносними показниками, що розраховуються на основі двох груп характеристик (параметрів) – результату і витрат [2, с.214].
Жнякін Б.О. та Краснова В.В.	Ефективність – це співвідношення результату (ефекту) з витратами, що викликали цей ефект [3]
Мельник Л.Г., Корінцева О.Л.	Розглядають ефективність як життєвий цикл виробу. На їх думку будь-який вид продукції – це лише ланка в ланцюзі з назвою «життєвий цикл виробу» [4, с.253]
Салига К.С	Ефективність (успішність) окремих управлінських рішень, пов'язаних з визначенням ціни продукції, вибору ціни покупок, заміни устаткування тощо, має пройти оцінку з погляду загального успіху підприємства, його довгострокової життєздатності в умовах ринку [5, с.156].
Череп А.В., Стрілець Є.М.	Економічна ефективність – це максимальна вигода, яку можна отримати при мінімальних затратах в процесі економічної діяльності з урахуванням додаткових умов, які мають місце в момент визначення ефективності відповідного господарського заходу [6].
Безугла В.О., Постіл І.І., Шаповал Л.П.	Економічна ефективність – це вид ефективності, що характеризує результативність діяльності економічних систем (підприємств, територій, національної економіки). Основною особливістю таких систем є вартісний характер засобів (видатків, витрат) досягнення цілей (результатів), а в деяких випадках і самих цілей (зокрема, одержання прибутку [7, с.520]

ДОДАТОК Б

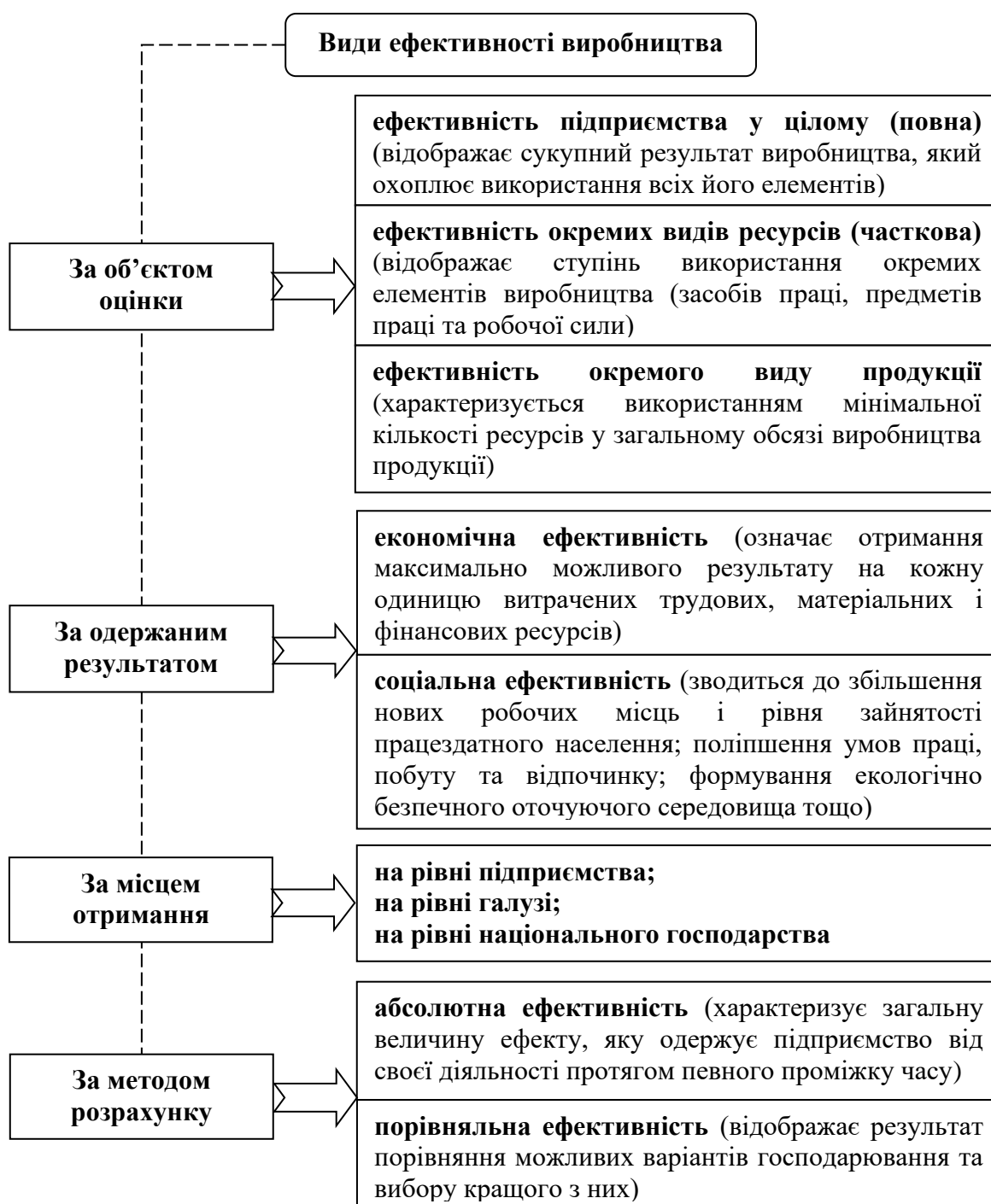

Рис. 2. Види ефективності виробництва

ДОДАТОК В

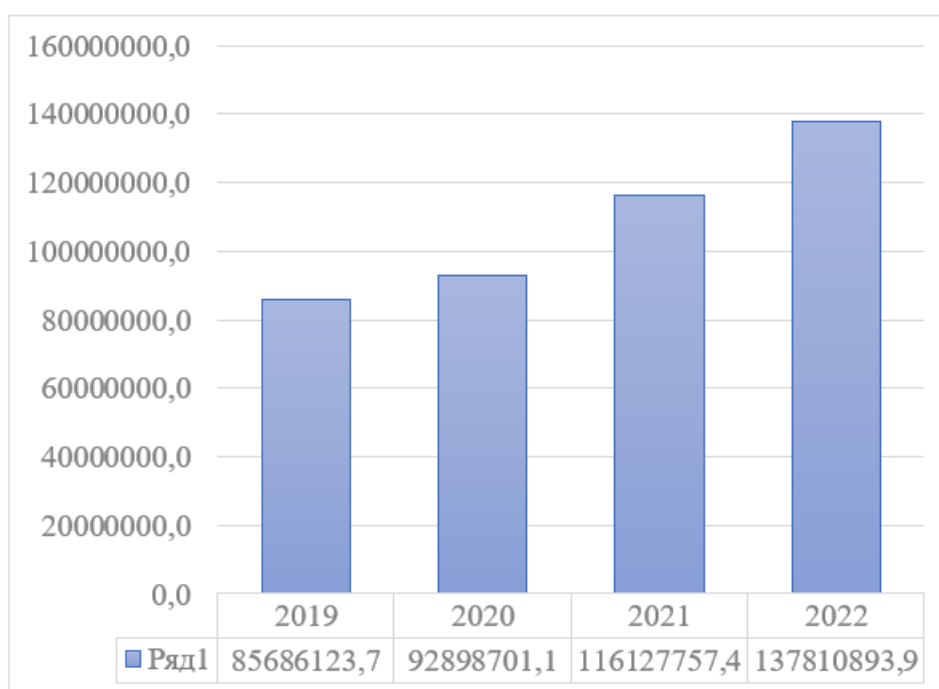

Рис. 1. Виробництво м'яса та м'ясних продуктів за 2019-2022 рр., млн грн

Таблиця 2

Динаміка обсягів виробництва ковбасних виробів за 2019-2021 рр.

Виробництво ковбасних виробів, тис. тонн	Рік		
	2019	2020	2021
Вироби ковбасні з печінки (ліверні) та подібні вироби і харчові продукти на їхній основі (крім страв готових)	5,06	5,20	5,41
Вироби ковбасні та подібні продукти з м'яса, субпродуктів чи крові тварин та подібні вироби і харчові продукти на їхній основі (крім виробів ковбасних з печінки та страв готових)	236,56	236,42	253,77
Вироби ковбасні варені, сосиски, сардельки	158,76	156,47	165,25
Ковбаси напівкопчені	40,34	42,04	45,19
Ковбаси варено-копчені, напівсухі, сиров'ялені, сирокоччені (уключаючи «саямі»)	24,25	24,50	29,54
Вироби ковбасні з конини	0,11	к/с	к/с
Холодець, зельц	1,21	к/с	к/с
Вироби ковбасні копчено-запечені	3,30	3,20	3,23
Вироби ковбасні інші	8,59	8,91	9,29

ДОДАТОК Г

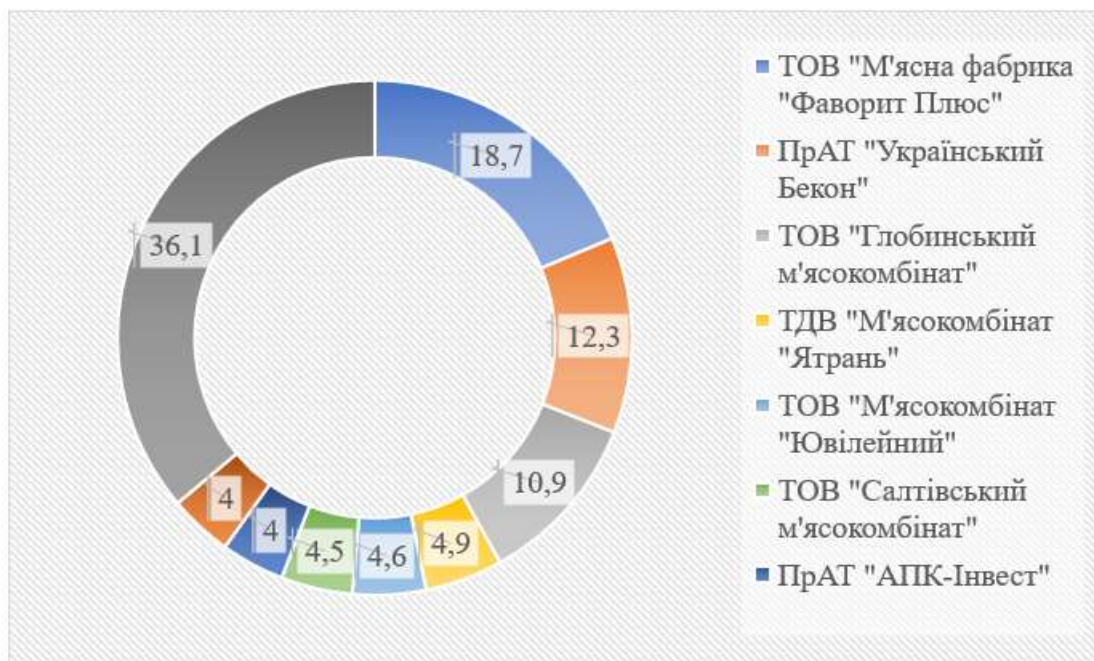

Рис. 2. Частка основних операторів ринку ковбасних виробів, в натуральному вираженні, %

ДОДАТОК Д

Таблиця 3

Аналіз узагальнюючих та часткових показників економічної ефективності ПП Фірма «Гармаш»

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Витрати на 1 гривню продукції, коп., виходячи:				
- із собівартості реалізованої продукції	75,9	81,3	5,4	7,11
- із повної собівартості продукції	98,93	99,46	0,53	0,53
2. Рентабельність продукції [як відношення валового прибутку до собівартості реалізованої продукції], %	31,68	22,93	-8,74	x
3. Рентабельність продукції [як відношення валового прибутку до чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг], %	24,06	18,65	-5,40	x
4. Рентабельність виробництва, %	0,21	0,28	0,07	x
5. Коефіцієнт оборотності, оборотів	0,9	1,0	0,1	13,31
6. Тривалість 1 обороту, днів	397,0	350,3	-46,6	-11,75
в т.ч.				
6.1. в запасах	61,4	49,9	-11,5	-18,79
6.2. в коштах в розрахунках	74,2	61,8	-12,4	-16,65
6.3. в грошових коштах	0,4	0,3	-0,1	-33,91
6.4. в інших оборотних коштах	260,9	238,3	-22,6	-8,66
7. Коефіцієнт оборотності, оборотів	0,9	1,0	0,1	13,31
8. Фондовіддача, грн/грн	0,79	1,02	0,22	27,85
9. Фондомісткість, грн/грн	1,26	0,98	-0,28	-22,22
10. Фондоозброєність праці, тис. грн/особу	507,7	559,1	51,4	10,13
11. Технічна озброєність праці, тис. грн/особу	217,7	231,5	13,8	6,33
12. Продуктивність праці 1-го штатного працівника облікового складу, тис. грн	402,82	568,75	165,92	41,19

ДОДАТОК Ж

Таблиця 4

**Результати економічного аналізу діяльності ПП Фірма «ГАРМАШ» в
2022 році порівняно з 2021 роком**

Показники	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абс.	%
1. Обсяг продукції в натуральному виразі, т	435,5	560	124,5	28,59
2. Обсяг продукції в оптових цінах без ПДВ та акцизного збору*, тис. грн				
– у діючих оптових цінах	65213,3	88156	22942,7	35,18
– у порівнянних оптових цінах	63243,6	88156	24912,4	39,39
3. Середня оптова ціна за 1 тону продукції, грн	149744	157421	7677	5,13
4. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	68313	89057	20744,0	30,37
5. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	51880	72444	20564,0	39,64
6. Адміністративні витрати, тис. грн	7751	7411	-340,0	-4,39
7. Витрати на збут, тис. грн	7954	8724	770,0	9,68
8. Валовий прибуток, тис. грн	16433	16613	180,0	1,10
9. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	67585	88579	20994	31,06
10. Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, коп.	98,93	99,46	0,53	0,53
11. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн, в тому числі:	318	478	160	50,31
- від основної операційної діяльності	728	478	-250	-34,34
- від іншої операційної діяльності	0	0	0	0
- від фінансової діяльності	-410	0	410	-100,00
- від іншої діяльності	0	0	0	0
12. Податок на прибуток, тис. грн	57	86	29	50,88
13. Чистий прибуток, тис. грн	261	392	131	50,19
14. Матеріальні витрати, тис. грн	48030	57869	9839	20,49
15. Матеріаловіддача, грн/грн	1,42	1,54	0,12	8,20
16. Матеріаломісткість продукції, грн	0,70	0,65	-0,05	-7,58
17. Середня кількість працівників підприємства, осіб	157	155	-2	-1,27
18. Продуктивність праці одного працівника підприємства, тис. грн/особу	402,8	568,7	165,9	41,19
19. Фонд оплати праці штатних працівників підприємства, тис. грн	9100	11157	2057,0	22,60
20. Середня річна заробітна плата одного працівника підприємства, грн	57962	71981	14019	24,19
21. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн	79707	86663,5	6956,5	8,73
22. Фондовіддача, грн/грн	0,79	1,02	0,23	29,46
23. Фондорентабельність, %	0,33	0,45	0,12	x
24. Середня річна вартість оборотних активів, тис. грн	75329	86668,5	11339,5	15,05
25. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	0,9	1,0	0,1	13,31
26. Рентабельність продукції, %	24,06	18,65	-5,4	x
27. Рентабельність виробництва, %	0,21	0,28	0,07	x

ДОДАТОК 3

Рис. 3. Структура ринку ковбасних виробів, %

Таблиця 5

ТОП-15 виробників варених ковбасних виробів у 2023 році

Позиція	Назва	Бали	Бали %
1	Бащинський	16,92	100
2	Салтівський МК	10,11	59,8
3	Глобино	7,33	43,3
4	Ятрань	6,84	40,4
5	М'ясна Гільдія	5,67	33,5
6	Алан	5,67	33,5
7	Фарро	5,08	30,1
8	Добров	5,05	29,8
9	М'ясна Лавка	4,79	28,3
10	Самобранка	4,33	25,6
11	СпецЦех	4,03	23,8
12	Укрпромпостач	4,01	23,7
13	Fitness Format	3,88	22,9
14	Ювілейний	3,78	22,4
15	Ранчо	3,64	21,5

ДОДАТОК К

Таблиця 6

Собівартість (прямі витрати) 1 т продукту

Найменування сировини та матеріалів	Витрати сировини на 1 т готового продукту, кг	Ціна за 1 кг, грн	Всього, грн
Філе куряче	333,33	126,9	42299,6
Яловичина 1 сорт	200,00	144,45	28890,0
Емульсія вершкова	100,67	150,525	15153,4
Молоко сухе 25% жирності	33,57	261,9	8792,0
Всього:	667,58		95134,9
Вода	302,16	39,825	12033,5
Сіль	14,77	6,8175	100,7
Стабілізатор Гелеон 184 М	1,34	407,7	546,3
Комплексна добавка Молочна Del'Ar 10.07.105	10,07	460,35	4635,7
Стабілізатор Гелеон 187 М	3,36	415,8	1397,1
Ароматизатор М'ясо Фаворит Del'Ar 10.06.485	0,67	384,75	257,8
Нітрит натрію	0,05	316,575	15,8
Барвник	0,01	846,45	8,5
Оболонка ALFA	0,34	928,8	315,8
Всього:	1 000,00		114446,1
Електроенергія, кВт на 1 кг	3200	6,58	21056,0
ВСЬОГО			135502,1

Таблиця 7

Розрахунок собівартості та оптової ціни нової продукції

Показник	Значення
Обсяг виробництва, т	16
Змінні витрати, тис. грн	2168,0
Постійні витрати, тис. грн	701,6
Повна собівартість, тис. грн	2869,6
Собівартість 1 кг, грн	179,3
Рентабельність, % (10 %)	17,9
Оптова ціна 1 кг, грн	197,2
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	3155,2

ДОДАТОК Л

Таблиця 8

Вплив запропонованих заходів на основні показники діяльності підприємства

№ п/п	Найменування заходу	Інвестиції, тис. грн			Зміни показників діяльності підприємства (+,-)									
		Всього	В тому числі:		Реалізована продукція тис. Грн	Собівартість, тис. грн						Чистий прибуток, тис.г рн	Чисельність працюючих, чол.	Термін окупності, років
			Основні фонди	Оборотні активи		Всього	У тому числі:							
							Матеріальні витрати	Оплата праці	Відрахування на соціальні заходи	Амортизаційні відрахування	Інші операційні витрати			
1	Виробництво нового продукту «Дієтичні сардельки»	180,7	-	180,7	+3155,2	+2869,6	+2168	+310,5	+68,4	-	+322,8	+234,2	-	0,8

Таблиця 9

Показники соціальної ефективності виробничої діяльності

Показники	2022	Проект	Відхилення	
			абс.	%
Середня річна заробітна плата одного працівника підприємства, грн	71981	73983,9	2002,9	2,78
Продуктивність праці одного працівника підприємства, тис. грн/особу	568,75	585,00	16,25	2,86
Працевісткість, люд.-год./тис. грн	3,367	3,253	-0,114	-3,385
Відношення продуктивності праці до середньої річної заробітної плати одного працівника, %/%	1,029			
Еластичність заробітної плати, %/%	0,97			

ДОДАТОК М

Таблиця 10

Основні техніко-економічні показники діяльності ПП Фірма «Гармаш» до та після впровадження проекту

Показники	2022 рік	проект	Відхилення	
			абс.	%
1. Обсяг продукції в натуральному виразі, т	560	576	16	2,86
2. Обсяг продукції в оптових цінах без ПДВ та акцизного збору*, тис. грн	88156	91311,2	3155,2	3,58
– у діючих оптових цінах				
– у порівнянних оптових цінах	88156	90674,7	2518,74	2,86
3. Середня оптова ціна за 1 тонну продукції, грн	157421	158526	1105,4	0,70
4. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	89057	92212,2	3155,2	3,54
5. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	72444	74544,8	2100,8	2,90
6. Адміністративні витрати, тис. грн	7411	7478,2	67,2	0,91
7. Витрати на збут, тис. грн	8724	8724	0	0
8. Валовий прибуток, тис. грн	16613	17667,4	1054,4	6,35
9. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	88579	90747	2168	2,45
10. Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, коп.	99,46	98,41	-1,05	-1,06
11. Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн	478	800,8	322,8	67,53
12. Податок на прибуток, тис. грн	86	174,6	88,6	103,02
13. Чистий прибуток, тис. грн	392	626,2	234,2	59,74
14. Матеріальні витрати, тис. грн	57869	60037	2168	3,75
15. Матеріаловіддача, грн/грн	1,52	1,52	0	0
16. Матеріаломісткість продукції, грн	0,66	0,66	0	0
17. Середня кількість працівників підприємства, осіб	155	155	0	0
18. Продуктивність праці одного працівника підприємства, тис. грн/особу	568,75	585,00	16,25	2,86
19. Фонд оплати праці штатних працівників підприємства, тис. грн	11157	11467,5	310,5	2,78
20. Середня річна заробітна плата одного працівника підприємства, грн	71981	73983,9	2002,9	2,78
21. Середня річна вартість основних засобів за основним видом діяльності, тис. грн	86663,5	86663,5	0	0
22. Фондовіддача, грн/грн	1,02	1,05	0,03	2,58
23. Фондорентабельність, %	0,45	0,72	0,27	x
24. Середня річна вартість оборотних активів, тис. грн	86668,5	86849,2	180,7	0,21
25. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,03	1,06	0,03	3,33
26. Рентабельність продукції, %	18,65	19,09	0,44	x
27. Рентабельність виробництва, %	0,28	0,36	0,08	x